Berenschot

Evaluatie Vogelgriep

Annette de Boer
Ed van Klink
Mariska Peeters
Eric Warners
Peter van Zanten (projectleider)

12 oktober 2015

Berenschot

Evaluatie Vogelgriep

Inhoud Pagina

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

In november 2014 was sprake van een verdenking van vogelgriep in Nederland. Vanaf het moment dat op 16 november 2014 werd vastgesteld dat het een hoogpathogene variant van vogelgriep (aviaire influenza H5N8; HPAI) betrof, zijn verschillende maatregelen getroffen. Dat betrof enerzijds beleid rond de besmette bedrijven, zoals het ruimen van deze bedrijven, onderzoek bij contactbedrijven, maatregelen in 3 en 10 kilometer gebieden en anderzijds landelijke maatregelen, zoals regionalisering, het voorkomen van insleep en het voorkomen van verspreiding. Omdat er sinds december 2014 in Nederland geen bedrijven meer zijn met HPAI, zijn alle maatregelen ter bestrijding van de uitbraak op 8 februari 2015 ingetrokken. Overigens kwam hoogpathogene vogelgriep in 2014 en 2015 niet alleen in Nederland voor. Ook in andere Europese landen waren er uitbraken[1].

De bestrijding van de uitbraak van hoogpathogene vogelgriep eind 2014-begin 2015 kan niet los gezien worden van de ervaringen tijdens de uitbraak van hoogpathogene vogelgriep in 2003. De uitbraak in 2003 met de variant H7N7 had grote gevolgen: er werden 30,7 miljoen dieren geruimd. Het ging ook om een groot aantal pluimveebedrijven: voor 255 locaties werd vastgesteld dat er vogelgriep heerste, en daarnaast vonden op 1094 locaties preventieve ruimingen plaats. In een gezondheidsonderzoek van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) en het Instituut voor Psychotrauma meldden zich bovendien 453 mensen met gezondheidsklachten. Bij 89 van hen werd het vogelgriepvirus aangetoond. Naast deze grote aantallen geruimde dieren en ziektegevallen was er ook een dodelijk slachtoffer te betreuren. Een dierenarts overleed aan een longontsteking, waarschijnlijk ten gevolge van vogelgriep die hij had opgelopen door direct contact met besmet pluimvee.

Mede op basis van ervaringen tijdens de uitbraak in 2003 heeft het Ministerie van Economische Zaken (EZ) het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza in samenspraak met de sector en maatschappelijke groeperingen opgesteld[2]. Dit vormde samen met Europese en nationale regelgeving (bijlage 1) het kader voor de bestrijding. Het centrale uitgangspunt hierbij is de noodzaak en verplichting om snel maatregelen te treffen bij een uitbraak van hoogpathogene vogelgriep: elk uur telt immers bij het voorkomen van verdere verspreiding. Ervaring met het gebruik

---

[1] http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/controlmeasures/avian/index_en.htm; specifiek: *A detailed overview on the situation in Member States and the adopted measures is given in the Chronology of Events, as well as the location of the outbreaks in 2014 and 2015 for all HPAI subtypes.*

[2] http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/09/24/beleidsdraaiboek-aviaire-influenza-versie-2-0-september-2013.html

van het Beleidsdraaiboek Avaire Influenza is opgedaan tijdens verschillende uitbraken met laagpathogene vogelgriep in de afgelopen jaren (bijlage 2).

1.2 Doel van de evaluatie

Deze evaluatie richt zich op het handelen van het Ministerie van EZ ten tijde van de uitbraak en is bedoeld als basis voor verantwoording aan de Tweede Kamer (inhoudelijke evaluatie) en om te leren en te verbeteren (interne procesevaluatie).

1.3 Uitgangspunten van de evaluatie

We hebben in de evaluatie de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- We maken **onderscheid tussen feiten, percepties en beoordeling**. Dit om transparant te maken hoe we tot onze beoordeling zijn gekomen:
  - *Feiten*. Bij de beschrijving van de feitelijke doelstellingen en resultaten van de activiteiten baseren wij ons op schriftelijke documentatie (besluiten, adviezen en mogelijke andere schriftelijke bronnen zoals communicatie-uitingen).
  - *Percepties*. Deze zijn afkomstig van de respondenten uit (telefonische) interviews en de evaluatiebijeenkomst.
  - *Oordeel van de onderzoekers.* Op basis van de feiten en percepties hebben wij observaties geformuleerd. Vanuit deze observaties komen we tot conclusies en formuleren we aanbevelingen.
- De evaluatie is **bedoeld om te leren** hoe de bestrijding van vogelgriep of een andere dierziekte het beste aangepakt kan worden. Daarom zijn we uitgegaan van *blame free reporting:* bevindingen zijn niet terug te voeren op specifieke individuen binnen organisaties. Daardoor zijn de uitkomsten gericht op de toekomst: waar is verbetering mogelijk? Voor het draagvlak van de uitkomsten van de evaluatie en een goed leerproces zijn betrokkenen meegenomen in de uitvoering van de evaluatie.

De inhoudelijke en de procesevaluatie hebben hetzelfde feitenrelaas als basis. Dit feitenrelaas geeft een opsomming van de gebeurtenissen en getroffen maatregelen. Onze uitgangspunten bij het opstellen van dit feitenrelaas waren:

- Het gaat om **gedocumenteerde feiten**.
- Het gaat om de **meest relevante feiten**. Het gaat om de hoofdlijnen van het veterinaire beleid en het identificeren van de belangrijkste processen in de bestrijding.
- Het feitenrelaas is **een gevalideerde weergave van de gebeurtenissen** tijdens de uitbraak van HPAI.

1.4 Aanpak van de evaluatie

Zoals bovenstaand beschreven vormt ons feitenrelaas de basis voor de evaluatie. Dat feitenrelaas is gebaseerd op de door de onderzochte partijen aangeleverde documenten, waaronder de kaarten

van Nederland met gebiedsregelingen (bijlage 3). Deze informatie is aangevuld met verdiepende interviews met mensen die intensief betrokken zijn geweest bij advisering, formulering van het veterinair beleid, besluitvorming, informatievoorziening en/of communicatie over de uitbraak van HPAI (bijlage 4).

In twee evaluatiebijeenkomsten hebben betrokkenen in grote lijnen op het feitenrelaas gereageerd en zijn mogelijke verbeterpunten interactief besproken (bijlage 5), hetgeen leidde tot correcties op feitelijke onjuistheden in het feitenrelaas. Uitgaande van het feitenrelaas is een reconstructie van de uitbraak van HPAI opgesteld. Onze observaties hebben we vervolgens opgebouwd vanuit de reconstructie, percepties van geïnterviewde betrokkenen en schriftelijke documentatie (bijlage 6), en vertaald in een beoordeling van de bestrijding van de vogelgriep.

1.5 Opbouw van dit rapport

In dit rapport is in hoofdstuk 2 het feitenrelaas uitgewerkt tot een reconstructie van de uitbraak van vogelgriep H5N8. In hoofdstuk 3 t/m 7 geven wij onze observaties bij de verschillende processen in de crisisbestrijding en in hoofdstuk 8 overige observaties. In hoofdstuk 9 staan onze conclusies en aanbevelingen. Bijlage 7 verklaart de afkortingen in dit rapport.

2. Reconstructie Vogelgriep (14 november 2014 – begin februari 2015)

2.1 Besmetting 1: Hekendorp

Vrijdag 14 november ontvangt de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), meer specifiek de piketmedewerker van het team NVWA-incident- & crisiscentrum (NVIC), een melding van de bedrijfsdierenarts van een bedrijf in Hekendorp. In het voorste deel van een van de stallen is verhoogde uitval bij de kippen en heeft hij vijf kadavers ingezonden naar de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD). Op basis van deze gegevens verzoekt het NVIC de GD om de early warning monsters dezelfde avond naar het Centraal Veterinair Instituut (CVI) te Lelystad te sturen. Het NVIC neemt contact op met het CVI met het verzoek om deze monsters ook nog dezelfde avond/nacht te testen met de algemene PCR test. Ook wordt de CVO op de hoogte gebracht van deze verdenking. De CVO brengt met de informatie die ze op dat moment heeft, de Directeur-Generaal Agro en de staatssecretaris op de hoogte. Voorbereidingen worden getroffen voor een Departementaal Beleidsteam (DBT). In de sector verspreidt het vermoeden dat er vogelgriep gevonden is zich van persoon tot persoon, via telefoon en sociale media. De PCR test op de early warning monsters blijkt 's nachts positief te zijn, meldt het CVI aan de NVWA. In deze monsters is daarmee de aanwezigheid van vogelgriep aangetoond, welk type is dan nog niet bekend.

Zaterdagochtend 15 november is bekend dat in de eerste early warning monsters het type H5 is gevonden. Het bedrijf in Hekendorp wordt vervolgens bezocht door het specialistenteam onder leiding van de NVWA. Officiële, ambtelijke monsters worden genomen en naar het CVI verzonden. Omdat de uitval en ziekte dan ook al ernstige vormen hebben aangenomen, rijst bij de NVWA en de CVO het vermoeden dat het om een hoogpathogene variant gaat. Het Ministerie van EZ informeert diverse sleutelpartijen over de situatie in Hekendorp. Zo informeert de DCC van het Ministerie van EZ de DCC van het Ministerie van VWS over vogelgriep, voor het geval het een variant zou blijken te zijn die gevaarlijk is voor de volksgezondheid. AVINED wordt per telefoon op de hoogte gesteld van de besmetting met vogelgriep, die vervolgens via de vakgroep pluimvee haar achterban informeert. De regioambassadeur van het Ministerie van EZ probeert contact te leggen met de betrokken burgemeester en de NVWA treft ondertussen de voorbereidingen voor de verwachte ruimingen.

Op het Ministerie van EZ werkt men aan de noodzakelijke voorbereidingen voor het geval het inderdaad hoogpathogene vogelgriep betreft; regelingen worden voorbereid, communicatie is bij elkaar om persberichten voor te bereiden et cetera. Aan het einde van de dag komt op het departement het eerste DBT bij elkaar. In dit overleg worden de eerste laboratoriumuitslagen van de ambtelijke monsters besproken: het gaat om het type H5. De laboratoriumuitslag, waarmee wordt vastgesteld of het een laagpathogeen virus of een hoogpathogeen virus betrof, is dan nog niet bekend. Op basis van deze uitslagen wordt onder meer een vervoersverbod afgekondigd in een straal van één kilometer om het bedrijf. Conform Europese regelgeving wordt besloten over te gaan tot ruiming van het bedrijf. De twee andere pluimveebedrijven die binnen het gebied liggen worden bemonsterd en onderzocht op vogelgriep. De twee mogelijke scenario's worden besproken. Als het

een laagpathogeen virus betreft, zijn de genomen maatregelen afdoende. Als bevestigd wordt dat het een hoogpathogeen virus is, zijn ingrijpender maatregelen nodig. Vanwege de bevindingen tot op dat moment wordt besloten om de volgende dag een groter DBT bij elkaar te roepen.

Zondagochtend 16 november wordt in het DBT besproken dat in de ambtelijke monsters uit de verdachte stal inderdaad hoogpathogene vogelgriep is aangetroffen. Het DBT komt bij elkaar. Omdat de hoogpathogene variant gevaarlijk is voor pluimvee en zich snel kan verspreiden, wordt besloten dat voor heel Nederland vanaf 11.30 uur een standstill voor de pluimveesector[3] geldt (max. 72 uur) en een beschermings- en toezichtsgebied (met een straal van respectievelijk 3 en 10 kilometer) rondom de besmette boerderij. Daarnaast geldt een ophok- en afschermplicht voor pluimvee en ander gevogelte, een bezoekersregeling op alle pluimvee- en gemengde bedrijven, een jachtverbod op alle dieren en een verzamel- en tentoonstellingsverbod voor pluimvee. Over de maatregelen wordt een persbericht uitgebracht[4].

In de loop van zondag 16 november worden diverse acties uitgevoerd door de partijen die in het DBT aan tafel zitten. Het Ministerie van EZ informeert AVINED, LTO en verschillende betrokken partijen, evenals de Europese Commissie, de OIE, landbouwattachés en ambassades. DCT houdt nauwlettend de berichtgeving over de vogelgriep in de gaten. De NVWA begint met de ruiming in Hekendorp. Begin van de middag komt voor het eerst een Bestuurlijk Overleg bij elkaar waar de sector door de staatsecretaris wordt geïnformeerd over de afgekondigde maatregelen. Ook komt het Deskundigenoverleg bij elkaar; hierin staan de vragen over de mogelijke introductieroutes centraal met als opbrengst onder meer een advies over aanvullend onderzoek naar de oorzaak van de besmetting. Daarnaast wordt in de loop van zondag bevestigd dat het om hoogpathogene vogelgriep gaat. De gevonden vogelgriepvariant is H5N8, waarover het ECDC op 13 november heeft gerapporteerd dat het volksgezondheidsrisico erg laag is.

Na het DBT maandagochtend 17 november – waarin een update van de situatie centraal staat – vindt om 11.00 uur het eerste basisoverleg[5] met de sector plaats. Er zijn ongeveer 40 partijen uit de pluimveesector aanwezig. Tijdens het basisoverleg komen diverse knelpunten ter sprake in de uitvoering: het welzijn van eendagskuikens is een aandachtspunt, het vervoer van eieren en vlees voor consumptie wordt ter sprake gebracht en bijvoorbeeld ook de bezoekersregeling voor kinderboerderijen. Aanvullende vragen kunnen per e-mail aan het Ministerie van EZ worden gesteld. Afhankelijk van hoe de situatie zich ontwikkelt, plant het Ministerie van EZ een nieuwe bijeenkomst.

---

[3] De risico's van transporten met ander vee werden dermate laag geacht dat het niet proportioneel zou zijn om een algehele standstill voor de veesector af te kondigen.

[4] http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/vogelgriep/nieuws/2014/11/16/ernstige-vorm-vogelgriep-in-hekendorp.html (NB. De Tijdelijke Regeling is foutief gedateerd op 15 november)

[5] Later Technisch Uitvoeringsoverleg genoemd

Met onder meer de input uit het basisoverleg bereiden de verantwoordelijke beleids- en stafmedewerkers op het Ministerie van EZ een agenda voor het DBT voor. De agenda plus enkele adviezen over te nemen besluiten worden ’s middags in het DBT behandeld. Onder meer de verwachte welzijnsproblemen worden besproken en afgewogen tegen het risico op verspreiding. Ook de mogelijkheid om slacht toe te staan wordt besproken. Voorlopig wordt alleen besloten tot een ontheffing voor het jagen op ganzen bij Schiphol in verband met de luchtverkeersveiligheid.

Dinsdagochtend 18 november is bij het DBT goed nieuws te melden; er zijn geen nieuwe gevallen van vogelgriep gevonden en er zijn eveneens geen nieuwe verdenkingen. Het DBT concludeert voorlopig, maar met voorzichtigheid, dat de aanpak goed verloopt. Het Deskundigenoverleg heeft te kennen gegeven dat het waarschijnlijk is dat de besmetting is geïntroduceerd door wilde vogels. Dit, in combinatie met andere epidemiologische argumenten en de toenemende urgentie van dierenwelzijnsproblemen, doet het DBT besluiten om de standstill op te heffen; alleen het 10 kilometer gebied van Hekendorp blijft van kracht. En er blijft een ophok- en afschermplicht van kracht in heel Nederland voor ten minste 30 dagen. De nieuwe regeling is vanaf dinsdagavond 18 november 2014 18.00 uur van kracht. RVO.NL zal samen met DC en de NVWA het opstellen van Q&A’s coördineren om de communicatie te stroomlijnen. Op woensdag 19 november worden zoveel mogelijk openstaande vragen uit de sector en van het Ministerie van IenM opgepakt door DAD, WJZ, NVWA, DC en anderen die op dat moment direct betrokken zijn bij de crisis.

2.2 Besmetting 2, 3 en 4: Ter Aar en Kamperveen

Op donderdag 20 november komt er een nieuwe melding binnen; een tweede besmetting met een H5 variant van de vogelgriep, in Ter Aar, 15-20 kilometer gelegen vanaf Hekendorp. Er wordt een tweede standstill afgekondigd voor de pluimveesector, met uitzondering voor onder andere het vervoer van vlees. Naast de standstill geldt in Ter Aar ook een gebiedsregeling vergelijkbaar met Hekendorp. De regeling is vanaf 15.00 uur van kracht. Naast berichtgeving aan de Tweede Kamer publiceert het Ministerie van EZ een persbericht waarin het nieuwe geval wordt gemeld en de afgekondigde standstill wordt toegelicht.

Donderdag wordt ook melding gemaakt van een verdenking van vogelgriep in Kamperveen. Dan is nog niet duidelijk of het om hoogpathogene vogelgriep gaat. In het DBT van vrijdagochtend 21 november bespreekt men de testuitslagen van de ambtelijke monsters, hieruit blijkt dat de verdenking in Kamperveen inderdaad een besmetting met vogelgriep type H5 is. Het DBT bespreekt dat op basis hiervan de reguliere maatregelen van toepassing zijn. Dit betekent onder andere ruiming van het bedrijf, maar ook de preventieve ruiming van twee bedrijven die in het 1 kilometer gebied liggen.

Het feit dat in Kamperveen pluimvee op een vermeerderingsbedrijf besmet is (met een strenger hygiëneprotocol dan gewone legbedrijven), maakt de theorie over besmetting via wilde vogels weer minder zeker. Dit is ook een belangrijk onderwerp voor het Deskundigenoverleg later die dag. De berichtgeving in de media neemt toe. Ondertussen gaat men ook al aan het werk met een regionaliseringsvoorstel met als doel de verspreiding van hoogpathogene vogelgriep door contacten tussen bedrijven zo veel mogelijk te beperken.

In de loop van vrijdag wordt bij eenden op een aangrenzende eendenhouderij (binnen het 1 kilometer gebied) in Kamperveen ook vogelgriep aangetoond.

Uit het traceringsonderzoek van de NVWA blijkt dat een eendenbedrijf in Barneveld is bezocht door een vrachtwagen die eerder het besmette eendenbedrijf in Kamperveen had aangedaan. Onduidelijk is of de vrachtwagen wel of niet was gereinigd en ontsmet tussen beide bezoeken. Er wordt geen enkel risico genomen: het bedrijf met 8000 eenden wordt op zaterdag 22 november preventief geruimd.

Op zaterdag 22 november rond dezelfde tijd komt het DBT bij elkaar om het regionaliseringsvoorstel te bespreken. Basis daarvoor is het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza. Ratio achter het regionaliseringvoorstel is om zoveel mogelijk pluimveedichte gebieden te beschermen door transportbewegingen te beperken tussen de pluimveedichte gebieden onderling en de besmette gebieden. De discussie in het DBT over het grote risico van snelle verspreidingen van besmettingen in pluimveedichte gebieden leidt tot enkele aanpassingen in de regionalisering die de juristen gaan verwerken in de regeling. Een eventuele bespreking van welke indruk dit besluit kan wekken in het buitenland en welke consequenties dit kan hebben voor de export, is in de verslaglegging niet terug te vinden.

Mede op basis van intensief contact met de burgemeester is er vlak na het DBT een bijeenkomst in Kamperveen met de getroffen bedrijven, andere belanghebbenden en de staatssecretaris. Tijdens deze bijeenkomst beantwoordt de staatssecretaris de vragen uit de sector.

Zondagochtend 23 november komt het DBT bij elkaar en besluit over de definitieve regio-indeling. Dit vraagt nog enkele aanpassingen in de regeling. Ook wordt besloten dat het verboden is om eendagskuikens naar pluimveebedrijven in Nederland te vervoeren, ze mogen wel geëxporteerd worden. Dit besluit, waar lang over is gesproken, had als achtergrond dat de kans dat het virus zich verspreidt bij een lagere pluimveedichtheid minder groot is. Bovendien worden zo geen dieren opgezet die de kans lopen geruimd te moeten worden.. Parallel aan het opstellen van de regelingen wordt een brief voor de Tweede Kamer voorbereid, een bijeenkomst met het bestuurlijk overleg gepland (13.00 uur) en daar direct opvolgend een persconferentie waar de staatssecretaris de besluiten zal toelichten (14.00 uur).

De maatregelen leiden tot veel nieuwe vragen en verzoeken om uitzonderingen uit de sector. Deze komen dan ook aan de orde in het tweede Technisch Uitvoeringsoverleg[6]. Verzoek dat vaak terugkomt is een ontheffing voor transport naar slachterijen buiten de eigen regio. In het Technisch Uitvoeringsoverleg geeft het Ministerie van EZ aan dat transport naar het buitenland mogelijk is, en dat een ontheffing dus niet nodig is. Ook wordt bereidheid uitgesproken om in specifieke gevallen een financiële regeling te overwegen voor de schade door onder meer de regionalisering, mits Europa daarmee akkoord gaat. In aanvulling op het minstens dagelijkse contact van de CVO met Duitsland, België, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Ierland, Luxemburg en de Europese Commissie en

[6] Voorheen aangeduid als ‘basisoverleg’.

formele communicatie[7], vindt er op 25 november een overleg plaats tussen de CVO en de CVO van België, in aanwezigheid van de Permanente Vertegenwoordiging en de Europese Commissie. In dat overleg licht de CVO de genomen maatregelen nader toe.

De handel met België blijkt niet zoals gewoonlijk te verlopen. Omdat er geen officiële blokkade is, geeft het ene bedrijf aan dat het wel mogelijk is om uit te voeren naar België, het andere niet. Vooral de vraag naar een oplossing in regio C (Brabant en Limburg) neemt snel toe. Er is daar te weinig slachtcapaciteit, waardoor onder meer dierenwelzijnsproblemen dreigen te ontstaan. Om die reden worden er op dinsdag 25 november corridors ingesteld van regio C naar regio A. Ondertussen blijven de media de bestrijding van de vogelgriep nauwlettend volgen. Op woensdag 26 november geldt nog steeds dat Belgische bedrijven geen of amper pluimvee of pluimveeproducten vanuit Nederland accepteren. Er wordt in het DBT-overleg in de ochtend besloten om een brief te sturen waarin een toelichting en onderbouwing staan op de maatregelen die zijn getroffen. De brief gaat naar België en Duitsland en de andere Europese CVO's, ook gaat de brief naar exporteurs en importeurs. Ook wordt geconstateerd dat het inrichten van het Q&A werkproces nog niet goed verloopt. Er bestaat onduidelijkheid over het nieuwe communicatiestroomschema en er zijn mogelijk problemen met de bemensing. DCT pakt dit op door het communicatiestroomschema te verspreiden en toelichting te geven op de stappen.

De staatsecretaris meldt woensdagavond in het Bestuurlijk Overleg dat er een financiële tegemoetkoming komt voor broederijen en vermeerderingsbedrijven. De vergoeding komt ten laste van het Diergezondheidsfonds (DGF). Ook de schadevergoeding voor (preventief) geruimde bedrijven komt uit het DGF. In de dagen daarop blijft veel aandacht uitgaan naar vergoedingen voor de getroffen boeren. RVO.NL heeft hierbij een belangrijke rol, maar ook SZW door middel van de mogelijkheid voor een tijdelijke werktijdverkorting.

Op donderdag 27 november komt in het DBT ter sprake dat de corridors goed werken, maar dat er veel onduidelijkheid blijft bestaan rondom het werkproces voor Q&A's. Die zelfde dag komt een team van RVO.NL, DC, DAD, WJZ en NVWA bij elkaar om hier duidelijke afspraken over te maken.

Op vrijdag 28 november brengen de Koning en de staatssecretaris een bezoek aan Oudewater. Daar wordt de Koning door de pluimveehouder uit Hekendorp, de burgemeester en vertegenwoordigers uit de pluimveesector geïnformeerd over wat de vogelgriep teweeg heeft gebracht.

De Belgische minister laat vrijdagavond weten aan staatssecretaris Dijksma dat België als gevolg van de getroffen maatregelen in Nederland – ook na het ontvangen van de nadere toelichting – geen transport vanuit Nederland toelaat.

---

[7] Onder andere: http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/controlmeasures/avian/docs/chrono_hapai_eu_members_2014_en.pdf

2.3 Besmetting 5: Zoeterwoude

Zondagochtend 30 november brengt het Ministerie van EZ een persbericht uit waarin staat dat in Zoeterwoude ook vogelgriep, type H5, is aangetroffen. Maatregelen die getroffen worden, zijn o.a. de ruiming van het bedrijf en een gebiedsregeling zoals voor de andere getroffen gebieden. Ook wordt het bedrijf geruimd dat binnen het 1-kilometer gebied van het getroffen bedrijf ligt. Deze zondag is staatssecretaris Dijksma te gast bij Buitenhof om toelichting te geven op de gebeurtenissen.

Op maandag 1 december komt het Deskundigenoverleg weer bij elkaar. De bron van de besmettingen is nog niet zeker, maar het meest waarschijnlijk is dat de besmettingen in Hekendorp, Ter Aar en Kamperveen los van elkaar hebben plaatsgevonden, zoals blijkt uit onderzoek van het CVI. De kans is groot dat het virus zich via wilde eenden heeft verspreid: in twee wilde smienten, gevonden in de buurt van Woerden, is het hoogpathogene vogelgriep type H5N8 aangetroffen. Dit schrijft de staatssecretaris ook aan de Tweede Kamer op 2 december 2014. Een groot deel van de regionalisering wordt opgeheven. Wel gelden er nog steeds aangescherpte hygiëneprotocollen en enkele andere specifieke maatregelen, zoals beperkingen voor het verspreiden van mest in regio D, waar grote aantallen wilde vogels aanwezig zijn. In de nacht van woensdag 3 op donderdag 4 december gaan deze nieuwe maatregelen in.

2.4 Afbouw

Tot halverwege december komen tijdens de DBT's veel ontheffingen ter sprake, ook tot op het niveau van individuele bedrijven en personen. Ondertussen blijft men zoeken naar de wijze waarop de verspreiding heeft plaatsgevonden. Andere zaken die spelen zijn de financiële afhandeling van schadevergoedingen en bijvoorbeeld de evaluatie van het verloop van onderdelen van de bestrijding; zo wordt kritisch gekeken door NVWA en RVO.NL naar de stalvergassingen en is RVO.NL samen met het DCC en DCT bezig met het verder stroomlijnen van het Q&A-proces.

Op 15 december wordt de regionalisering voor het grootste deel van Nederland ingetrokken. In heel Nederland gelden dan dezelfde maatregelen, met uitzondering van de beschermings- en toezichtgebieden. De ophok- en afschermplicht blijft nog wel voor heel Nederland van kracht. In de communicatie wordt het belang van strenge hygiënemaatregelen telkens sterk benadrukt. De European Food Safety Authority (EFSA) brengt op 15 december naar buiten dat de insleep en verspreiding van hoogpathogene vogelgriep type H5N8 in Europa twee verschillende zaken zijn en dat wilde vogels mogelijk een rol spelen bij de introductie. De EFSA geeft aan dat besmetting door direct contact tussen wilde vogels en pluimvee niet waarschijnlijk is, maar dat besmetting mogelijk is opgetreden via mensen of materialen, bijvoorbeeld door vogelpoep. Op 16 december wordt bekend dat zich zowel in Duitsland als Italië een uitbraak van hoogpathogene vogelgriep type H5N8 heeft voorgedaan. Op 19 december wordt de gebiedsregeling in Hekendorp ingetrokken, waarna op dezelfde dag (Ter Aar), 21 december (Kamperveen) en 31 december (Zoeterwoude) de andere besmette gebieden volgen.

Op 21 januari worden alle maatregelen met uitzondering van de ophok- en afschermplicht opgeheven. Op 8 februari wordt ook de ophokplicht ook ingetrokken, binnen de 12 weken termijn die van belang is voor de handelsstatus van vrije uitloopeieren. De argumentatie daarvoor is dat er al sinds 30 november geen nieuwe uitbraken meer in Nederland voorkomen en dat er ook geen nieuwe vondsten van besmette wilde vogels in Nederland zijn, hetgeen een aanwijzing is dat er minder H5N8 virus circuleert. Wel gebeurt het opheffen van de ophokplicht in het besef dat hier vanuit veterinair oogpunt nog altijd risico’s aan kleven, zeker in waterrijke gebieden met veel wilde vogels. In de afgelopen periode zijn immers buiten Nederland (Duitsland, Bulgarije, Italië, Canada, Verenigde Staten en in landen in Azië) nog uitbraken van de hoogpathogene variant H5N8 vogelgriep geweest.

.

3. Melding en opschaling

3.1 Inleiding

Een crisis begint altijd met een melding, waarna de opschaling van de crisisorganisatie plaatsvindt. In dit hoofdstuk beschrijven wij hoe na de eerste melding van vogelgriep de crisisorganisatie van het Ministerie van EZ is opgeschaald en ingericht.

3.2 Melding

Observatie 1: De melding wordt snel via interpersoonlijke contacten gecommuniceerd

De eerste bevinding van verdachte verschijnselen in Hekendorp dateert van vrijdagavond 14 november. De melding verloopt conform de regelgeving via de reguliere kanalen: vanaf de betrokken boerderij naar de dierenarts, daarna naar de NVWA en de GD en vervolgens naar de CVO en het CVI. Als op zaterdag gedurende de dag de klinische verschijnselen (lees: veel dieren overleden in korte tijd) erop wijzen dat de kans groot is dat het om een hoogpathogene variant van vogelgriep gaat, verspreidt de melding over de verdenking zich snel via de gebruikelijke procedures van de NVWA, maar ook via interpersoonlijke contacten; smsjes, whatsapp en telefoontjes. Alle sleutelspelers, inclusief DG Agro, zijn op die manier ruim vóór de formele bevestiging door het CVI op de hoogte van de verdenking van hoogpathogene vogelgriep.

In de pluimveesector zelf verspreidt de informatie over de verdenking zich eveneens snel via bestaande netwerken. De werkgroep pluimveesector van AVINED ontvangt een early warning, dierenartsen en pluimveehouders krijgen de informatie direct of via-via te horen op zaterdag.

Observatie 2: De kwantitatieve criteria voor early warning van hoogpathogene vogelgriep sluiten niet aan bij de praktijk van de melding

Op het moment van de melding lag op het bedrijf in Hekendorp de sterfte onder het pluimvee op bedrijfsniveau nog onder de meldingsnorm voor pluimveebedrijven. Echter, op stalniveau was deze norm op het moment van de melding reeds overschreden. Deskundigen hebben aangegeven dat de kwantitatieve early warning meldingsnorm bijstelling behoeft, waarbij duidelijk moet worden hoe de sterftenorm bepaald moet worden .

3.3 Opschaling

Observatie 3: Vóór de formele bevestiging is er een eerste overleg over de bestrijding

Zaterdagmiddag 15 november zijn de klinische verschijnselen in Hekendorp aanleiding om met betrokken beleidsmedewerkers een eerste overleg te voeren. Op basis van de op dat moment beschikbare informatie uit Hekendorp hield men ernstig rekening met een hoogpathogene variant van vogelgriep. In het overleg worden eerste afspraken gemaakt voor het vervolg en worden alvast voorbereidende acties uitgezet voor het moment dat blijkt dat het inderdaad om hoogpathogene

vogelgriep gaat. Door snel bij elkaar te komen is het mogelijk om in de eerste twee dagen daadkrachtig te handelen.

Observatie 4: De crisisstructuur wordt bewust klein gehouden

In de eerste fase van de crisis is besloten om de crisisstructuur te beperken tot een DBT – en geen Departementaal Adviesteam (DAT) in te stellen. Het Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming vermeldt niet de mogelijkheid om een DBT in te stellen zonder DAT, wel dat er een DAT kan worden bijeengeroepen zonder dat er sprake is van een DBT.

In het geval van een hoogpathogene uitbraak is er weinig onduidelijkheid over de te treffen maatregelen; op basis van Europese richtlijnen en conform het Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming en het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza wordt het bedrijf direct geruimd. Daarnaast is een nationale standstill in dit soort situaties noodzakelijk om de oorzaak van de besmetting te traceren en om potentieel reeds bestaande risicovolle contacten in te perken. Hier kan en moet snel over besloten worden nadat formeel duidelijk is of het om een uitbraak van een hoogpathogene variant gaat. De onderliggende gedachte is dat het werken met alleen een DBT de lijnen kort houdt en de snelheid in de eerste fase dus bevordert. De ervaring met de vogelgriepcrisis in 2003 speelde hierin mee. Bovendien is de redenering dat het DAT, dat tot doel heeft departementale crisisbesluitvorming voor te bereiden, in deze fase inhoudelijk weinig kan toevoegen aan de besluitvorming. Er ligt namelijk een met de sector en maatschappelijke groeperingen afgestemd Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza en de betrokken beleidsadviseurs nemen deel aan het DBT. Echter, volgens het Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming is het DAT niet alleen belast met voorbereiding van besluitvorming, maar weegt het ook af of besluiten onder eigen verantwoordelijkheid genomen kunnen worden. Naar onze mening wordt daarmee bedoeld dat het DAT op een meer tactisch niveau besluiten neemt en acties in gang zet. Door het ontbreken van een DAT was er geen overleg met de gebruikelijke bezetting van het DAT, onder andere de adviseur crisisbeheersing, een medewerker van de directie communicatie en van betrokken directies. Daardoor heeft het DBT niet alleen besluiten genomen over het bestrijdingsbeleid, maar ook meermalen gediscussieerd over tamelijk operationele zaken, zoals ontheffingen voor specifieke bedrijven. Een DAT zou de efficiëntie van het DBT hebben kunnen verhogen en de betrokkenheid van verschillende partijen binnen het departement kunnen vergemakkelijken.

4. Informatievoorziening

4.1 Inleiding

Het goed managen van informatie tijdens een crisis is essentieel om adviezen te formuleren, de juiste besluiten te nemen en acties uit te voeren. In dit hoofdstuk beschrijven wij onze belangrijkste bevindingen met betrekking tot het managen en delen van informatie tijdens de crisis. Het is goed om vooraf te benoemen dat het Ministerie van EZ voor de ondersteuning van haar eigen werkproces geen specifiek softwaresysteem voor crisis-informatiemanagement heeft. De meeste informatie is mondeling dan wel schriftelijk/digitaal (via de mail) uitgewisseld tussen de betrokkenen.

4.2 Tijdigheid en actualiteit van de informatievoorziening

Observatie 5: Informatie-uitwisseling verloopt niet primair via een centraal schakelpunt

Informatie heeft zich primair verspreid via contacten tussen personen en organisaties die al bestonden vóór de crisis, en veel minder via een centraal schakelpunt. Door naast de formele opschalingslijnen gebruik te maken van het reguliere netwerk waarin de betrokkenen dagelijks hun werk doen, waren de lijnen kort en is men in staat geweest om snel actuele informatie met elkaar uit te wisselen. Doordat informatiecoördinatie regelmatig ontbrak, waren via de DBT-leden betrokken (beleids)medewerkers niet altijd allemaal op hetzelfde niveau geïnformeerd. De deelnemers aan het DBT verzamelden op de voor hen gebruikelijke manier informatie en brachten deze waar relevant in ten behoeve van de besluitvorming. Met name de NVWA was hierbij een belangrijke informatieschakel; de NVWA beschikte over de laatste informatie over (nieuwe) meldingen, het verloop van ruimingen en deelde zeer zorgvuldig verzamelde informatie over traceringen. Verslaglegging over het DBT was steeds snel en uitgebreid.

4.3 Integraliteit van de informatievoorziening

Observatie 6: Een integraal beeld ontstaat in het DBT

De informatiestroom richting het DBT verliep snel en adequaat. De informatie verspreidt zich voornamelijk mondeling waarbij de verschillende informatiestromen samenkomen in het DBT. In het DBT kan iedereen zijn of haar informatie in brengen, al dan niet onderbouwd met stukken: zo bracht de NVWA enkele keren een schriftelijke stand van zaken in. In het DBT bracht men op die manier ter plekke een totaalbeeld van de situatie tot stand. Dit totaalbeeld werd vervolgens zo goed als mogelijk door de betrokkene overgedragen aan collega's die met de informatie acties moesten gaan uitvoeren. In de praktijk bleek dit echter vaak lastig. De werkdruk op de personen in het DBT was dermate hoog dat voor veel van hen gold dat naast het uitvoeren van de eigen acties nog maar weinig tijd overbleef om collega's goed te informeren.

4.4 Informatie-uitwisseling met de sector

Observatie 7: Formele informatie-uitwisseling met de sector verloopt eenzijdig

Het contact met de sector verloopt via de het Bestuurlijk Overleg en het Technisch Uitvoeringsoverleg. Het Ministerie van EZ gebruikt beide overleggen om de pluimveesector en andere belanghebbenden te informeren over de (voorgenomen) besluiten. Er is ruimte voor de sector om vragen te stellen en/of bedenkingen te adresseren en aanvullende vragen worden daarbuiten ook beantwoord. Sommige deelnemers hebben echter het gevoel dat de voorgenomen besluiten al zijn uitgedacht – wat deels ook te verklaren is uit het feit dat ze voortvloeien uit het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza. Input vanuit de sector wordt besproken in het DBT en wordt waar relevant geacht meegenomen in de aanscherping van besluiten.

De crisisorganisatie is hierdoor in staat om snel maatregelen te nemen om de uitbraak te bestrijden. Tegelijkertijd ontstaat bij partijen het beeld dat in de besluitvorming niet alle mogelijk relevante informatie met de door hen gewenste prioriteit wordt behandeld. Als voorbeeld: de wijze waarop het buitenland de regionalisering zou kunnen percipiëren en wat dit voor gevolgen zou kunnen hebben voor de export is door de sector vanaf het begin van de uitbraak als probleem aangemerkt[8]. Sommige partijen hadden het beeld dat pas toen het probleem in de praktijk urgent werd en tegelijkertijd de problematiek op het gebied van dierenwelzijn toenam, het DBT besloot om maatregelen te treffen in de vorm van corridors tussen de regio's, waardoor de mogelijkheden voor slacht verruimd werden.

Observatie 8: Formele informatie-uitwisseling met belanghebbenden buiten de pluimveesector was beperkt

De informatie-uitwisseling in zowel het Bestuurlijk Overleg als het Technisch Uitvoeringsoverleg richtte zich vooral op de bedrijven in de pluimveesector. Tijdens het Technisch Uitvoeringsoverleg ervoeren sommige belanghebbenden weinig ruimte om verduidelijkende vragen te stellen over de gevolgen van de besluiten voor bijvoorbeeld veetransport (Vee&Logistiek Nederland), mestverwerking (Cumela), kinderboerderijen (Vereniging Samenwerkende Kinderboerderijen Nederland), dierenartsen (Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde), dierenambulances (Dierenbescherming) en de jacht (Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging). Aan het Bestuurlijk Overleg namen de meeste 'secundaire' belanghebbenden bovendien geen deel. Het ontbreken van ruimte voor dialoog met deze belanghebbenden resulteerde in onbegrip voor en onduidelijkheid over de voorgenomen besluiten.

Observatie 9: Dialoog met de sector vindt ook veel plaats in informele circuits

Op informeel niveau heeft op verschillende momenten dialoog plaatsgevonden met de sector. Maar ook via bestaande contacten van het Ministerie van EZ en de NVWA is op verschillende momenten op persoonlijk niveau van gedachten gewisseld met individuen uit de sector. In de sector bestaat een sterke behoefte aan meer ruimte voor dialoog en formalisering daarvan, ook in het stadium voordat besluitvorming plaatsvindt. Tegelijkertijd is er begrip voor dat de crisisorganisatie in het

[8] Bedacht moet worden dat deze maatregel onderdeel was van het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza dat in de consultatieronde met sectorpartijen geaccepteerd is.

begin van de uitbraak snel actie moet ondernemen, dit om verspreiding van vogelgriep zoveel mogelijk tegen te gaan. Dialoog met de sector tijdens het verloop van de bestrijding geeft de mogelijkheid om relevante informatie mee te nemen in de besluitvorming.

Hierbij moet bedacht worden dat het vanuit het belang van de bestrijding zelden wenselijk is om partijen te informeren voordat besluitvorming plaatsvindt. Besluiten kunnen tot op het laatste moment noodzakelijkerwijs nog worden gewijzigd, en voorkennis ten aanzien van besluiten kan ongewenste en soms risicovolle activiteiten uitlokken. Verfijning van maatregelen kwam echter wel in samenspraak met de sector tot stand.

4.5 Informatie-uitwisseling met andere overheden

Observatie 10: Informatie-uitwisseling met andere Nederlandse overheden liep in het begin vertraging op

Bij de bestrijding waren direct of indirect meerdere overheden betrokken. De informatiedeling met andere overheden verliep in de hectische fase van de crisis vertraging op. Zo bleven vragen van de Unie van Waterschappen enkele dagen onbeantwoord. Op gemeentelijk niveau was op bestuurlijk niveau goed contact met het Ministerie. In contacten met gemeenten is vooral in het begin veel geïnvesteerd door interpersoonlijk contact te onderhouden. De liaison naar de gemeenten vanuit de NVWA was hierbij ook van belang, met name voor informatiedeling. De regioambassadeur had in eerste instantie nog niet alle informatie die nodig is voor zijn verbindingsrol.

Observatie 11: Informatie-uitwisseling met het buitenland kreeg veel aandacht

De CVO had minstens dagelijks contact met Duitsland, België, Frankrijk, Luxemburg, de Europese Commissie, landbouwattachés en ambassades. Gesprekspartners buiten Nederland geven aan dat er grote openheid was over de situatie en de getroffen maatregelen, hetgeen veel vertrouwen gaf in de bestrijding in Nederland. Nederland zorgde voor een snelle en adequate informatie-uitwisseling, en deze transparantie werd bijzonder gewaardeerd.

5. Advisering

5.1 Inleiding

Tijdens de vogelgriep waren diverse beleidsambtenaren als adviseur betrokken bij de besluitvorming. Daarnaast waren twee formele adviesgremia actief (Deskundigenoverleg en Dierenwelzijnscommissie). In dit hoofdstuk beschrijven wij de observaties met betrekking tot advisering.

5.2 Advisering over specifieke belangen

Observatie 12: Het Deskundigenoverleg heeft vanaf het begin gefungeerd als belangrijk adviesorgaan

Het Deskundigenoverleg is op de zondag, als bekend wordt dat het om een hoogpathogene variant van vogelgriep gaat, direct bij elkaar gekomen. Daarna is het Deskundigenoverleg nog 6 keer bij elkaar gekomen. Het Deskundigenoverleg heeft zich primair gericht op de adviesvragen die speelden bij het Ministerie van EZ. De adviezen van het deskundigenoverleg zijn telkens via de CVO ingebracht in het DBT.

Observatie 13: Rol van de Dierenwelzijnscommissie was marginaal

De Dierenwelzijnscommissie is onder meer op verzoek van de Dierenbescherming op 23 november ingesteld. Het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza voorziet niet in een beschrijving van wanneer een dergelijke commissie ingesteld wordt, of wat de samenstelling, taken en werkwijze ervan zijn. De Dierenwelzijnscommissie heeft na instelling één ruiming op een getroffen bedrijf kunnen bijwonen[9] en op grond daarvan één weekrapportage geschreven. De Dierenwelzijnscommissie heeft geen bezoek gebracht aan bedrijven waar bijvoorbeeld door het ontbreken van slachtmogelijkheden dierenwelzijn een probleem was of aan bedrijven waar pluimvee werd geruimd of geslacht vanwege dierenwelzijn. De Dierenbescherming had een uitgebreider beeld van dierenwelzijnsproblematiek bij pluimveebedrijven. Tijdens de uitbraak heeft de Dierenwelzijnscommissie geen zichtbare rol vervuld als adviseur van het DBT, behalve dan dat de bewuste weekrapportage in het DBT is besproken.

Observatie 14: Hoe economische gevolgen van maatregelen tijdens de besluitvorming werden afgewogen, was niet helemaal duidelijk.

Een snelle en adequate bestrijding van vogelgriep op basis van het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza en Europese en nationale regelgeving, is de belangrijkste maatregel om economische schade voor de sector te beperken. Bij economische schade voor de sector kan gedacht worden aan bestrijdingskosten en kosten van ruimingen van bedrijven (vijf besmet en drie preventief; in totaal zijn 313.672 dieren geruimd), en schade door compartimentering, het vervoersverbod en

[9] Het betrof een ruiming bij de laatste uitbraak in Zoeterwoude op 30 november 2014

transportbeperkingen. Maar ook zijn snelle maatregelen nodig om de internationale handelsbetrekkingen van de pluimvee-industrie zeker te stellen. Ook al brengt dat voor een aantal bedrijven op korte termijn kosten met zich mee, voor de industrie als geheel zijn de belangen duidelijk.

De WUR heeft de totale directe kosten van deze vogelgriep geschat op € 49 tot 56 miljoen[10]. Vergeleken daarmee was de vogelgriepepidemie in 2003 qua omvang en impact veel groter, deze directe kosten bedragen nog geen 7% van de € 750 miljoen financiële schade in 2003.[11]

Hoewel sectorpartijen het belang van een snelle en adequate bestrijding onderschrijven, geven sommige vertegenwoordigers van de pluimveesector ook aan dat economische gevolgen en kosten van de maatregelen voor de sector weinig aan bod kwamen. Dat gebeurde volgens hen pas expliciet bij het ontwerpen van een financiële compensatieregeling. Medewerkers in het beleidsteam verklaren dat bij de optimalisatie van de maatregelen diergezondheid, dierenwelzijn en economische belangen van de sector op zowel lange als korte termijn werden meegewogen. Het belang van economische overwegingen voor het DBT blijkt uit discussies over export en individuele ontheffingen.

5.3 Integraliteit van de adviezen

Observatie 15: Adviezen waren tijdig en actueel

Het DBT bestond uit adviseurs vanuit de rijksoverheid en het CVI die ieder vanuit hun eigen rol binnen de crisisorganisatie en op basis van hun expertise een bijdrage hebben geleverd. Praktisch heeft dit betekend dat de meest actuele adviezen in het DBT tijdig op tafel konden worden gebracht door de direct betrokkene. Voorafgaand aan het DBT werd geen samenhangend, gezamenlijk advies samengesteld door de verschillende partijen in de crisisorganisatie: er was geen DAT. In het DBT zelf werd vervolgens de samenhang aangebracht, met name in de discussie tussen inhoudelijk deskundigen. Dit vormde de basis voor de besluitvorming.

---

[10] http://www.wageningenur.nl/nl/nieuws/Uiteindelijke-directe-schade-vogelgriep-49-56-miljoen.htm

[11] http://www.ser.nl/nl/publicaties/overzicht%20ser%20bulletin/2003/september%202003/01.aspx

6. Besluitvorming

6.1 Inleiding

Tijdens een crisis is het DBT het belangrijkste besluitvormend orgaan. Behalve over de totstandkoming van de besluiten beschrijven wij in dit hoofdstuk ook onze observaties ten aanzien van de uitvoering van de besluiten.

6.2 Besluitvorming op rijksniveau

Observatie 16: Besluiten waren daadkrachtig en eenduidig

In de besluiten was telkens aandacht voor het belang van daadkracht en eenduidigheid. De ervaring met de bestrijding van vogelgriep die het Ministerie van EZ en uitvoeringspartners de afgelopen jaren hebben opgedaan (zie bijlage 5) en de vaak robuuste voorbereiding op besluitvorming in het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza zijn door het DBT benut voor en aangepast aan de specifieke situatie.

Observatie 17: Alle formele besluitvorming vond plaats in het DBT

Het DBT was formeel het enige gremium waar besluitvorming plaatsvond. Tijdens de crisis heeft dit betekend dat het DBT op zowel bestuurlijk, tactisch als operationeel niveau besluiten heeft genomen. In lijn met het Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming kan het DAT veel besluiten tot op tactisch niveau afvangen voor het DBT. Omdat er geen formeel DAT is ingesteld bleek in de praktijk van de vogelgriep een deel van de tactische en operationele besluiten buiten het DBT - door betrokken beleidsambtenaren, vaak in samenspel met NVWA en RVO.NL, te zijn genomen.

Observatie 18: Buitenlandse gesprekspartners hadden veel waardering voor de Nederlandse aanpak

De bestrijding werd in Nederland goed aangepakt, vonden buitenlandse gesprekspartners. Men vond dat de hoogpathogene vogelgriep snel werd geïdentificeerd en dat maatregelen snel op gang kwamen. Dit professionele handelen was niet alleen in het belang van de pluimveesector in Nederland, maar in heel Europa. Als er tijdens de uitbraak telkens verdergaande maatregelen moeten bijkomen, wordt dat namelijk opgevat als een falende bestrijding. En dat is weer een risico voor de handelsbetrekkingen van de lidstaten. Daarom is juist voor Nederland een snelle en adequate aanpak van belang. Nederland heeft namelijk een relatief hoge pluimveedichtheid en de Nederlandse pluimveesector heeft veel belang bij internationale handel en transport. Buitenlandse gesprekspartners vonden in dit verband de standstill maatregelen van grote waarde, omdat niet duidelijk was hoe de besmettingen konden optreden, bijvoorbeeld de eerste in een gesloten pluimveebedrijf. Ook hadden zij veel waardering voor de samenwerking tussen overheid en sector in de voorbereiding op uitbraken Nederland, onder andere met het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza, maar bijvoorbeeld ook dat de grenzen van compartimenten buiten crisistijd al ongeveer waren uitgedacht en er standaard contracten lagen met gespecialiseerde ruimingsbedrijven.

Observatie 19: Besluiten kenden ruimte voor interpretatie

Bij het uitwerken van de besluiten kwamen al veel vragen op die om een specificatie vroegen, bijvoorbeeld over bezoekersregelingen. In de eerste fase zijn vooral de juristen van het departement samen met betrokken beleidsmedewerkers hiermee aan het werk gegaan. Later is hierbij nauw samengewerkt met de juridische afdeling van de NVWA, vooral ook om er voor te zorgen dat de regelingen uitvoerbaar waren in de praktijk. Ondanks deze inspanningen bleek het lastig te zijn om direct met regelingen te komen die zowel in de zeer diverse pluimveesector (broederijen voor leg- en voor vleespluimvee, vermeerderingsbedrijven voor leg- en voor vleespluimvee, legbedrijven, vleeskuikenbedrijven, slachterijen, vangbedrijven, fokbedrijven voor leg- en voor vleespluimvee, kalkoen-, kippen-, parelhoender-, eendenbedrijven, etc.) als daarbuiten (kinderboerdijen, jagers, etc.) tot één duidelijke interpretatie leidden. De sector en maatschappelijke groeperingen kunnen en willen een rol spelen bij het afvangen van praktische vragen over de regelingen, zodat de capaciteit om vragen te beantwoorden worden vergroot. Hier is tijdens de uitbraak echter geen gebruik van gemaakt.

6.3 Uitvoering van de besluiten

Observatie 20: Het omzetten van besluiten naar acties werd onderschat

In de besluitvorming was aandacht voor de communicatie over besluiten via kamerstukken en persberichten. Daarnaast werd weinig aandacht besteed aan het omzetten van de besluiten naar acties van de betrokken organisaties en/of organisatie-onderdelen. Uitgangspunt was dat iedere betrokkene bij het DBT zelf verantwoordelijk was voor het informeren van zijn achterban en het daar uitzetten van de acties. Veel deelnemers in het DBT hadden echter een dubbelrol, behalve een informatie-schakel naar de eigen organisatie, waren zij ook zelf verantwoordelijk voor het uitvoeren van acties. Dit maakte het soms moeilijk om besluiten snel om te zetten tot acties. Uitzondering hierop waren de politiek-bestuurlijke acties (informeren staatssecretaris, Tweede Kamer etc.); deze acties werden snel uitgevoerd.

Observatie 21: Het is onduidelijk of regelingen sneller verfijnd of verbeterd hadden kunnen worden

De regelingen hebben geleid tot veel vragen over de uitvoering ervan binnen én buiten de pluimveesector. Sommige vragen waren aanleiding om aanscherpingen of uitzonderingen door te voeren in de regelingen. Het Ministerie van EZ geeft aan dat soms gewacht werd met wijzigingen totdat het veterinair verantwoord was en dat er verder hard is gewerkt om wijzigingen snel door te voeren. Toch bestaat binnen de sector het beeld dat het doorvoeren van wijzigingen onnodig lang heeft geduurd, leidend tot uitgestelde acties en extra kosten voor de sector.

7. Crisiscommunicatie

7.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft de observaties met betrekking tot crisiscommunicatie. Daarbij besteden we zowel aandacht aan de politiek-bestuurlijke dimensie van crisiscommunicatie, als aan het verschaffen van informatie (t.b.v. onder meer schadebeperking) aan direct betrokkenen, waaronder de pluimveesector.

7.2 Verloop van de crisiscommunicatie

Observatie 22: Politiek en bestuur zijn goed op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen en besluiten

Tijdens de crisis is de Tweede Kamer regelmatig geïnformeerd over de vogelgriep, onder meer via verschillende kamerbrieven. Ook de staatssecretaris is ten minste dagelijks op de hoogte gehouden van de laatste ontwikkelingen. Daarbij was zowel aandacht voor de feitelijke ontwikkeling van de situatie als de ontwikkelingen in de (sociale) media. Het constant informeren van zowel de politiek als de staatssecretaris heeft geleid tot goed geïnformeerde politici .

Observatie 23: De media waren overwegend positief over de aanpak van de vogelgriep

In de landelijke media is op verschillende momenten tijdens de crisis aandacht besteed aan de vogelgriep. Zo zijn bij enkele dagelijkse actualiteitenprogramma's betrokkenen uit de pluimveesector geïnterviewd en verschenen ook regelmatig artikelen in landelijke kranten. In het algemeen valt te concluderen dat de berichtgeving positief was over de aanpak van de vogelgriep. Het optreden van de staatsecretaris tijdens Buitenhof, de positieve uitlating van een getroffen boer over het optreden van de NVWA en het bezoek van koning en de staatssecretaris aan een getroffen pluimveeboer hebben naar verwachting een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van dit beeld.

Observatie 24: Juridische taal van regelingen was moeilijk te begrijpen

De besluiten waren opgesteld in formele juridische regelingen. Ook aanpassingen in de regelingen werden volgens juridische gebruiken doorgevoerd, waardoor een aanpassing niet meer zelfstandig te lezen was, zonder de oorspronkelijke regeling. Als gevolg daarvan vonden sectorpartijen en maatschappelijke groeperingen het bijzonder moeilijk om snel een overzicht te krijgen van de van kracht zijnde regeling en de betekenis daarvan voor de betrokkenen. Ook vonden sommige partijen dat de verwerking van ingebrachte verbeteringen lang duurde, waardoor de regelgeving in het begin ook niet goed aansloot op de praktische uitvoerbaarheid van maatregelen. Door publicatie van de regeling vergezeld te doen gaan van een brief aan de Tweede Kamer en een persbericht, gaf het Ministerie van EZ overigens telkens wel verduidelijking. Hiernaast was na verloop van tijd Crisisviewer van RVO.NL beschikbaar, waardoor besluiten inzichtelijk waren in de vorm van overzichtsplaatjes en een zoekfunctie op postcode.

Observatie 25: De sector en maatschappelijke groeperingen voelden zich laat geïnformeerd

De brancheverengingen en maatschappelijke groeperingen werden tegelijkertijd met de media geïnformeerd over nieuwe regelingen, in het begin van de uitbraak in sommige gevallen me enige vertraging. Brancheverenigingen voor de pluimveesector en de landbouw hadden daardoor geen tijd om hun communicatie naar de achterban in gang te zetten, voordat berichten in de media verschenen. Een goed voorbeeld hiervan is dat na een Bestuurlijk Overleg waar het besluit tot regionalisering werd gecommuniceerd naar de sector, direct een persconferentie plaatsvond. Hierdoor was er te weinig ruimte voor de brancheverenigingen en andere belangenorganisaties om hun achterban adequaat te infomeren over de maatregelen. Daardoor was de informatie al eerder in de media en richtte de achterban zich met vragen ook direct al tot hun verenigingen.

Observatie 26: Inrichting van Q&A-werkproces was eerst onvoldoende gestroomlijnd

Tijdens de crisis zijn heel veel vragen via verschillende kanalen gesteld. Bij de start van de crisis gebeurde dit via de reguliere kanalen. Hierdoor ontbrak het aan overzicht welke vragen werden gesteld en welke antwoorden waren gegeven. Met als gevolg dat op sommige vragen verschillende antwoorden kwamen en/of het lang duurde voordat een vraag beantwoord werd. Ondanks de diverse pogingen om het proces te stroomlijnen heeft het bijna twee weken geduurd voordat overzicht kwam wie welke vragen moest beantwoorden. In de crisishandboeken staat dat RVO.NL - op basis van door het beleid vastgestelde antwoorden - een centrale rol vervult in de informatievoorziening naar het bedrijfsleven. Het is onduidelijk waarom afspraken uit het draaiboek over het Q&A-proces niet zijn gevolgd. De lange opstarttijd heeft tot veel onbeantwoorde vragen uit de sector geleid.

8. Overige observaties

Observatie 27: Vergadersystematiek voor crisisteams werd niet geheel gevolgd

Tijdens de vergadering van het DBT werd een agenda met vaste punten gehanteerd. Op basis van interviews en de terugkoppelbijeenkomst hebben we geconstateerd dat de vergadering niet exact verliep volgens de vergadersystematiek die in het Handboek Crisisbesluitvorming van het Ministerie van EZ staat beschreven (bijlage 3 van het Handboek). Deze vergadersystematiek wordt overigens niet alleen in het Handboek van EZ beschreven, maar is in crisissituaties de standaard in vele onderdelen van de rijksoverheid. Overigens werden wel in elke vergadering nieuwe feiten en omstandigheden besproken, waarna aan de orde kwam hoe deze moesten worden gewogen en beoordeeld en vervolgens welke consequenties dit had voor het maatregelenpakket.

Observatie 28: Bel- en maillijsten waren niet altijd actueel

De bel- en maillijsten van het Ministerie van EZ om de sector te informeren waren niet volledig en actueel. Het gevolg is dat sommige brancheverenigingen en belangenorganisaties pas laat werden aangehaakt op de informatievoorziening en pas laat uitnodigingen ontvingen voor bijvoorbeeld het Bestuurlijk Overleg en het Technisch Uitvoeringsoverleg.

Observatie 29: Afronding van R&O werd niet afgedwongen.

Voordat alle besmette bedrijven hun reiniging en ontsmetting (R&O) hadden afgerond, was export van pluimvee en pluimveeproducten naar sommige derde landen niet mogelijk. De sector zou er voordeel bij hebben gehad als het afronden van de R&O binnen een bepaalde termijn verplicht was gesteld.

Observatie 30: Registratie UBN's van gemengde bedrijven was niet up to date

Vanwege de opheffing van de productschappen per 1 januari 2015 zijn taken overgeheveld van het productschap naar ander partijen. Zo is het beheer van de unieke bedrijfsnummers (UBN's) van het productschap over gegaan naar RVO.NL.

Tijdens de vogelgriepcrisis bleek een deel van de UBN's niet up to date te zijn. Volgens de registratie bij RVO.NL had een aantal melkveebedrijven zich laten registreren als gemengde bedrijven waar ook pluimvee gehouden werd. Als een bedrijf zich als zodanig laat registreren, houdt het beide opties (pluimvee en melkvee) open. Gevolg van de incorrecte registratie was dat deze bedrijven hun melk niet mochten afvoeren, terwijl zij geen pluimvee meer op hun bedrijf hielden. Door de registratie als gemengd bedrijf vielen zij namelijk onder de standstillmaatregelen.

9. Conclusies en aanbevelingen

9.1 Conclusies

Op basis van de observaties trekken wij de volgende conclusies:

- *Inhoudelijk:*

Om de hoogpathogene vogelgriep te bestrijden zijn verschillende maatregelen daadkrachtig ingezet, namelijk het bestrijden van de bron door bedrijven te ruimen en het voorkomen van insleep en verspreiding naar andere bedrijven (contactbedrijven), hobbykippen, andere veehouderijen, andere hobbydieren, mensen, etc. De bestrijding van deze vogelgriep in Nederland was effectief. Het aantal geruimde dieren en de economische schade voor de sector ten gevolge van deze uitbraak waren slechts een fractie van die van de uitbraak in 2003.

De nadruk van de maatregelen lag op de veterinaire veiligheid. Wat betreft het dierenwelzijn: de maatregelen tijdens de uitbraak waren zodanig, dat het aantal dieren dat ziek werd en/of dat geruimd moest worden, beperkt bleef. Tijdens de uitbraak had het Ministerie van EZ voor dierenwelzijn in bredere zin[12] ook aandacht, bijvoorbeeld door corridors in te stellen voor de slacht van vleeskuikens om ernstige gezondheidsproblemen in te perken. We kunnen dan ook concluderen dat er diverse maatregelen zijn genomen om onnodig dierenleed te voorkomen. Echter, aandacht voor dierenwelzijn werd in de besluitvorming niet geëxpliciteerd en de Dierenwelzijnscommissie had een marginale rol.

- *Procesmatig:*

Als we kijken naar het verloop van de crisisbeheersingsprocessen valt in het algemeen op dat het proces van informatievoorziening en advisering naar besluitvorming snel en adequaat is verlopen. De informatiecoördinatie tijdens crisis kan nog wel worden verbeterd, zoals het verzamelen van informatie (w.o. beeldvorming) voorafgaand aan een DBT. Een DAT zou de efficiëntie van de DBT-besprekingen en de betrokkenheid van medewerkers binnen het departement naar onze mening hebben verhoogd. Desondanks lukte het goed om tijdig tot daadkrachtige besluitvorming te komen, op basis van de meest actuele informatie en relevante adviezen.

Daarnaast constateren wij dat het proces van besluitvorming naar concrete acties ter uitvoering van de besluiten minder rimpelloos is verlopen. Dit is vooral te verklaren uit het feit dat de informatievoorziening vanuit de besluitvorming naar acties versnipperd en (vaak) vertraagd is verlopen. Een (fysiek en/of digitaal) informatieknooppunt waar informatie kan worden gedeeld en acties snel na besluitvorming werden belegd, was daarbij een gemis.

---

[12] http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/dieren/dierenwelzijn?utm-campaign=sea-t-landbouw-a-dierenwelzijn&utm_term=%2Bdierenwelzijn&gclid=CKSOwOLrlsUCFUQUwwodMy4AWw

9.2 Aanbevelingen

Op basis van de beschreven observaties en conclusies doen wij onderstaande aanbevelingen .

1. *Versterk de rol van informatiecoördinatie tijdens de crisis en de vertaling van besluitvorming naar uitvoering*

Na een DBT besluit, zoals het instellen van een standstill komen er meer verschillende beslispunten en informatiestromen op gang. Om deze informatie te stroomlijnen en ervoor te zorgen dat besluiten van het DBT ook worden omgezet in acties, is een departementaal informatieknooppunt van waarde en dit kan duidelijk worden verbeterd. Nu zijn veelal reguliere lijnen gevolgd terwijl tijdens een crisis de centrale informatiecoördinatie een belangrijk rol kan vervullen. Ook een DAT (los van de mogelijke adviesrol naar het DBT) kan hieraan een bijdrage leveren.

2. *Overweeg herziening van de meldingsnorm voor vogelgriep*

Los van dat een dierenarts een verdenking van vogelgriep moet melden, geldt de kwantitatieve norm voor melding van de verdenking van vogelgriep op dit moment op bedrijfsniveau. Aangezien een uitbraak vaak in een stal begint en soms niet in andere stallen op hetzelfde bedrijf wordt aangetroffen, dient deze normstelling heroverwogen te worden.

3. *Maak helder wat verwacht wordt van de Dierenwelzijnscommissie*

De getroffen maatregelen zijn op basis van veterinaire afwegingen tot stand gekomen. De Dierenwelzijnscommissie is pas laat ingesteld en was slechts bij één ruiming aanwezig. Het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza voorziet in het instellen van de Dierenwelzijnscommissie, maar blijft op dit punt vrij algemeen. Het is aan te bevelen om de verwachtingen ten aanzien van een Dierenwelzijnscommissie te verhelderen. We denken daarbij aan criteria op grond waarvan besloten wordt tot het instellen ervan, een omschrijving van de samenstelling, en ook aan het verhelderen van de rol en taken van de commissie. Zo moet duidelijk zijn op welke aspecten en gevolgen van de bestrijdingsactiviteiten de commissie zich moet richten, of de commissie een advies- of ook een toezichtrol heeft, en wat de commissie wanneer moet opleveren.

4. *Zorg voor gekoppelde en up to date informatie- en registratiesystemen*

Bij de regionalisering was de beschikbaarheid van bijvoorbeeld slachtcapaciteit een punt van aandacht. Het is wenselijk te komen tot makkelijk te raadplegen informatie over de samenstelling van de sector, zodat het mogelijk is bij het instellen van regio's tot een bruikbare verdeling van gebieden en faciliteiten te komen. Deze informatie is in principe beschikbaar. Er is een registratiesysteem voor pluimveebedrijven, en gegevens over locaties van slachterijen, broederijen, voerleveranciers, mestverwerkers, etcetera zijn ook beschikbaar. Met geografische informatiesystemen kan dergelijke informatie gecombineerd worden.

Een juiste registratie van UBN's is de verantwoordelijkheid van de sector. Doordat de registratie tijdens deze crisis niet correct was, ontstonden er problemen voor gemengde bedrijven. Het is dan ook van belang dat de sector een correcte registratie van bedrijven bevordert.

Er is ook aandacht nodig voor tools die de juridische lastige regelingen begrijpelijk maken voor de partijen die daar in het veld mee te maken hebben, zoals de Crisisviewer van RVO.NL. Het is daarbij belangrijk deze up to date houden, mogelijk door een financiële investering in het onderhoud ervan.

5. *Breng de crisisorganisatie meer in lijn met het Handboek Crisisbesluitvorming*

Stel bij de opschaling van de crisisorganisatie een DAT in: een DAT kan besluiten nemen over af te handelen acties op een meer operationeel niveau dan het DBT. Ook kan het DAT een rol spelen bij het omzetten van DBT besluiten naar acties. Overweeg daarnaast een (fysiek en/of digitaal) informatieknooppunt waar informatie kan worden gedeeld en acties snel na besluitvorming worden belegd. Inventariseer goed welke andere randvoorwaarden op orde moeten zijn. Het is goed om daarbij speciale aandacht te hebben voor de beschikbaarheid van ICT-voorzieningen; het is immers onmogelijk om tegenwoordig te communiceren zonder werkende IT-voorzieningen.

Berenschot

Bijlage 1

Wetgeving en officiële documenten i.r.t. bestrijding van vogelgriep

Berenschot

Wetgeving en officiële documenten i.r.t. bestrijding van vogelgriep

1. Inleiding

In November 2014 werd Nederland geconfronteerd met een uitbraak van hoogpathogene vogelgriep (hoog pathogene aviaire influenza (HPAI)) van het type H5N8. Bij de bestrijding van deze uitbraak werd het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza (Ministerie van EZ, 2013) gevolgd. In deze bijlage wordt kort besproken welke maatregelen op basis van dit draaiboek kunnen worden genomen en hoe deze samenhangen met nationale en Europese regelgeving.

2. Uitgangspunten van de bestrijding

Voor aviaire influenza geldt een aangifteplicht op basis van de Gezondheids- en Welzijnswet voor dieren (Ministerie van EZ, 2015). Dit is ook vermeld in het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza (Ministerie van EZ, 2013). Aviaire influenza is één van de aangifteplichtige ziekten die in de OIE-lijst voorkomen (Wereldorganisatie voor Diergezondheid, 2015). De Europese Commissie en de Wereldorganisatie voor Diergezondheid (OIE) dienen dan ook in kennis gesteld te worden indien zich een uitbraak voordoet. Dit betekent dat pluimveehouders en dierenartsen, alsmede laboratoria waar monsters worden getest, verplicht zijn een verdenking te melden. Er is tevens de mogelijkheid om zogenoemde uitsluitingsdiagnostiek te laten doen. Bij negatief resultaat zijn er verder geen gevolgen. Bij vermoeden van aviaire influenza dient bevestigingsdiagnostiek gedaan te worden bij het Centraal Veterinair Instituut in Lelystad.

Bij bevestiging van aviaire influenza wordt een aantal maatregelen ingesteld die zijn gestoeld op de Gezondheids- en Welzijnswet voor dieren en de daaraan verbonden uitvoeringsbepalingen, en op Europese regelgeving. De centrale Europese wetgeving in deze is Richtlijn 2005/94/EG (Raad van de Europese Unie, 2005). Daarnaast is Beschikking 2006/415/EG (Europese Commissie, 2006a) van belang. De richtlijn behandelt de bestrijding van aviaire influenza en de beschikking is specifiek gericht op H5N1, maar, zoals in het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza wordt uitgelegd, Nederland hanteert het maatregelenpakket beschreven in de beschikking voor alle hoogpathogene aviaire influenza (HPAI) typen, voornamelijk vanwege de hoge pluimveedichtheid in sommige regio's.

Zowel de Europese als de nationale wetgeving volgen de aanbevelingen die in de OIE Terrestrial Animal Health Code zijn neergelegd (Wereldorganisatie voor Diergezondheid, 2014b). Het hoofdstuk over aviaire influenza behandelt de voorwaarden voor het (officieel) vrij zijn van de ziekte en hoe om te gaan met verschillende categorieën handelspartners waar de ziekte al dan niet voorkomt. Hoofdstuk 4.3 van de code (Wereldorganisatie voor Diergezondheid, 2014a) behandelt de mogelijkheden voor het instellen van zonering en compartimenten, waar bij de bestrijding in de Europese en nationale regelgeving gebruik van gemaakt kan worden.

De maatregelen die op basis van Europese regelgeving, mogelijk gemaakt door de grondslagen daarvoor in de nationale wetgeving (Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren), moeten worden

toegepast wanneer zich een uitbraak voordoet, bestaan uit het instellen van gebieden waar specifieke maatregelen gelden, het opsporen van eventuele directe en indirecte contacten van het besmette bedrijf en het ruimen van het besmette bedrijf. Daarnaast beschrijft het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza de verschillende organisatorische aspecten die bij een uitbraak aan de orde zijn, zoals de verschillende overlegcircuits en de communicatie en coördinatie. In eerste instantie wordt een algemene standstill afgekondigd die normaal gesproken 72 uur duurt. Deze standstill betreft gewoonlijk meer dan de pluimveesector. Ook voor andere veehouderijsectoren kan een standstill worden afgekondigd, omdat er mogelijk contacten zijn met pluimvee op gemengde bedrijven en met hobbypluimvee. De periode van 72 uur wordt gebruikt om zo goed mogelijk in kaart te brengen wat de situatie is met betrekking tot de verspreiding van het virus op dat moment. Het getroffen bedrijf wordt bezocht en alle mogelijke directe en indirecte contacten worden geïdentificeerd en waar mogelijk bezocht. Van alle contacten wordt een risico-inschatting gedaan. Het getroffen bedrijf wordt geruimd en eventuele hoogrisico contacten worden doorgaans ook geruimd. Ook kan tijdens de stand still de cisisorganisatie worden opgeschaald.

Voor sommige categorieën pluimvee gelden uitzonderingen, bijvoorbeeld waar het zeldzame rassen betreft. Als de HPAI wordt aangetroffen in hobbypluimvee of in een wilde vogel worden overigens aangepaste maatregelen genomen die vooral gericht zijn op een verhoogde waakzaamheid. Ook bij het aantreffen van laagpathogene aviaire influenza zijn de maatregelen doorgaans minder ingrijpend.

Na de standstill periode wordt een zogenoemd Gebied A en een Gebied B ingesteld. Het Gebied A wordt ook wel het bt-gebied genoemd en bestaat uit het Beschermingsgebied (met een straal van tenminste 3 kilometer) en Toezichtsgebied (met een straal van tenminste 10 kilometer). Gebied B wordt ook buffergebied genoemd en wordt vastgesteld als de gehele deelregio waarbinnen het Gebied A is gelegen (eventueel waar nodig aangevuld met deelregio's daaromheen). Zodra dat vanuit dierziektebestrijdingsoogpunt mogelijk is, worden overige deelregio's in Nederland tot een ziektevrij compartiment verklaard, zodat vanuit die gebieden de productie en handel doorgang kan vinden.

In zowel Gebied A als B gelden vervoersverboden voor pluimvee en pluimveeproducten, en ook voor transportmiddelen voor andere veehouderijsectoren. Hoe dichter bij het bedrijf waar de uitbraak plaatsvindt, hoe strenger de maatregelen. Naast het getroffen bedrijf worden veelal ook de daaromheen liggende pluimveebedrijven geruimd op geleide van (epidemiologisch) onderzoek.

Het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza behandelt een veelheid aan onderwerpen die relevant zijn om verdere verspreiding te voorkomen, zoals een afschermplicht voor pluimvee, een al dan niet landelijk verbod op verzamelen van pluimvee en evenementen met pluimvee, beschermingsmaatregelen bij het betreden van bedrijven, bezoekersregelingen voor bedrijven en vaccinatie. Ook de wijze waarop de actieve bestrijdingssituatie wordt afgebouwd, wordt in het Beleidsdraaiboek beschreven.

Vaccinatie wordt zelden toegepast bij commercieel pluimvee. Bij vogels in dierentuinen mag het indien daarvoor wordt gekozen zonder daarvoor een aanvraag in te dienen bij de Europese

Commissie worden toegepast en het kan ook worden toegestaan bij hobbypluimvee, maar in dat geval dient wel een aanvraag bij de Commissie te worden gedaan. Tussen 2006 en 2009 bestond die mogelijkheid maar die is vanwege gebrek aan belangstelling niet verlengd. Er zijn twee belangrijke problemen met vaccinatie tegen deze ziekte: het kan de diagnostiek verstoren en belemmert een terugkeer naar de ziektevrije situatie, en er kan alleen met een geïnactiveerd vaccin worden gewerkt (Ministerie van LNV, 1997), waardoor elk individueel dier handmatig ingeënt moet worden. Dit is in een uitbraaksituatie ondoenlijk. Daarnaast is het zo, dat er niet een algemeen toepasbaar AI vaccin bestaat, dus zal een eventueel te gebruiken type-specifiek vaccin eerst moeten worden geproduceerd, waar veel tijd mee heen gaat, en de opbouw van immuniteit na vaccinatie kost daarnaast een tot twee weken. Vaccinatie kan dus niet werkelijk een bijdrage leveren aan het beperken van de verspreiding in een uitbraaksituatie.

3. **Overige nationale en internationale wetgeving**

In het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza zijn de maatregelen opgenomen die (kunnen) worden getroffen in geval van een uitbraak van AI. Dit met inachtneming van de op grond van de Europese regelgeving minimaal te treffen maatregelen en binnen de kaders die de nationale regelgeving stelt. Op nationaal niveau vormt de Gezondheids- en Welzijnswet voor dieren het wettelijk kader voor de te treffen maatregelen. De Regeling preventie, bestrijding en monitoring van besmettelijke dierziekten (Ministerie van LNV, 2005) is de regeling waarin maatregelen in verband met de preventive en bestrijding van besmettelijke dierziekten (o.a. AI) zijn vermeld. Wanner er daadwerkelijk een uitbraak plaatsvindt, dan wordt speciale (crisis)regelgeving ontworpen waarin extra maatregelen kunnen worden getroffen. In de Regeling tijdelijke maatregelen dierziekten (Ministerie van LNV, 2007) worden ten aanzien van aviaire influenza met name de vereisten met betrekking tot het houden van commercieel pluimvee, verzamelen van pluimvee en vogels alsmede vervoer aan voorwaarden gebonden. Het Besluit verdachte dieren (Ministerie van LNV, 1994) geeft per ziekte perioden aan waarbinnen dieren die in contact zijn geweest met dieren waarbij een ziekte wordt vermoed, als verdacht moeten worden beschouwd, en de lengte van perioden dat dieren als verdacht worden aangemerkt. Voor aviaire influenza worden dieren die binnen een periode van 7 dagen met zieke dieren in contact zijn geweest als verdacht beschouwd en de verdenking blijft 21 dagen gelden.

Op Europees niveau zijn naast Richtlijn 2005/94/EG en Beschikking 2006/415/EG nog een aantal andere documenten van belang. Verordening (EG) Nr. 616/2009/EG (Europese Commissie, 2009) regelt de mogelijkheden tot het instellen van compartimenten, ziektevrije zones van waaruit transport en handel normale doorgang kunnen vinden. Beschikking 2006/437/EG (Europese Commissie, 2006b) bevat het diagnosehandboek dat in de gehele Europese Unie gehanteerd dient te worden voor het stellen van de diagnose. Het stelt tevens de (veiligheids-)eisen vast waaraan voldaan moet worden bij bemonstering en verwerking van monsters. De bepalingen in deze beschikking zijn voor wat betreft de diagnostiek grotendeels gebaseerd op de Terrestrial Manual van de Wereldorganisatie voor Diergezondheid (2014c).

Beschikking 2007/598/EG (Europese Commissie, 2007) regelt de mogelijkheden om preventieve vaccinatie toe te passen in bijvoorbeeld dierentuinen. Beschikking 2006/563/EG (Europese Commissie 2006c) stelt maatregelen vast in het geval van aviaire influenza in wilde vogels. Verordening 1099/2009 (Raad van de Europese Unie, 2009) stelt eisen ten aanzien van het doden van dieren, ook wanneer dat gebeurt vanwege dierziekten. Richtlijn 89/662/EG (Raad van de Europese Gemeenschappen, 1989) is een handelsrichtlijn die de eisen weergeeft waar controles op diergezondheid aan moeten voldoen voor dieren en dierlijke producten die in het handelsverkeer gebracht worden.

Richtlijn 90/425/EG (Raad van de Europese Gemeenschappen, 1990) regelt hoe controles moeten worden uitgevoerd voor producten die in het handelsverkeer worden gebracht. De beide laatste richtlijnen zijn in dit verband met name relevant omdat ze de uitgangspunten schetsen voor de vereisten aan een ziektevrije status, dus niet zozeer direct voor de bestrijdingsactiviteit. Richtlijn 2005/94/EG (Raad van de Europese Unie, 2005) is de algemene bestrijdingsrichtlijn voor aviaire influenza. Elementen daarvan worden in de bestrijding gebruikt. Zoals eerder aangegeven, hanteert Nederland daarnaast de specifieke bestrijdingsmaatregelen die voor het hoogpathogene subtype H5N1 zijn vastgesteld.

4. **Samenhang Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza met andere handboeken**

Het Uitvoeringsdraaiboek van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA, 2014) behandelt in een grote mate van detail wat er organisatorisch en in de uitvoering gebeurt tijdens het bestrijden van een besmettelijke dierziekte. Het beschrijft het opzetten van de crisisorganisatie met de bijbehorende verdeling van verantwoordelijkheden, welke rollen door wie worden gespeeld, hoe tracering plaatsvindt, en hoe screenen, vaccineren, ruimen en reiniging en ontsmetting worden uitgevoerd. Het behandelt ook de herbevolking van geruimde bedrijven.

Het Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza is gebaseerd op het Handboek Crisisbesluitvorming (Ministerie van EL&I, 2013?). In dit handboek zijn de verantwoordelijkheden ten aanzien van een grote verscheidenheid aan crises verwoord. Voor dierziekten wordt aangegeven dat de hoofdverantwoordelijkheid ligt bij de Directeur Generaal Agro, en dat er per dierziekte draaiboeken zijn, waarin de aanpak is uitgewerkt. Voor de verschillende fasen in een crisis (aandachtsfase, crisisfase, nafase) wordt aangegeven hoe de verantwoordelijkheid is belegd en hoe de aanpak georganiseerd dient te worden.

5. **Referenties**

1. Europese Commissie, 2006a. Beschikking van de Commissie betreffende bepaalde beschermende maatregelen in verband met hoogpathogene aviaire influenza van het subtype H5N1 bij pluimvee in de Gemeenschap en tot intrekking van Beschikking 2006/135/EG (2006/415/EG). Publicatieblad van de Europese Unie L 164, 51-60.

2. Europese Commissie, 2006b. Beschikking van de commissie tot goedkeuring van een diagnosehandboek voor aviaire influenza overeenkomstig Richtlijn 2005/94/EG van de Raad. Publicatieblad van de Europese Unie L 237/1-27.

3. Europese Commissie, 2006c. Beschikking tot vaststelling van bepaalde beschermende maatregelen in verband met hoogpathogene aviaire influenza van het subtype H5N1 bij wilde vogels in de Gemeenschap en tot intrekking van Beschikking 2006/115/EG. Publicatieblad van de Europese Unie L 222/11-19.

4. Europese Commissie, 2007. Beschikking tot vaststelling van maatregelen ter preventie van de verspreiding van hoogpathogene aviaire influenza naar andere in gevangenschap levende vogels in dierentuinen en officieel erkende instellingen, instituten of centra in de lidstaten. Publicatieblad van de Europese Unie L 230/20-26.

5. Europese Commissie, 2009. Verordening (EG) Nr. 616/2009 houdende uitvoeringsbepalingen van Richtlijn 2005/94/EG wat betreft de goedkeuring van compartimenten voor pluimvee en compartimenten voor andere in gevangenschap levende vogels ten aanzien van aviaire influenza en aanvullende voorzorgsmaatregelen op het gebied van de bioveiligheid in dergelijke compartimenten. Publicatieblad van de Europese Unie L 181/16-24.

6. Ministerie van Economische Zaken, Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn, 2013. Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza. http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/09/24/beleidsdraaiboek-aviaire-influenza-versie-2-0-september-2013.html. Geraadpleegd 27 maart 2015.

7. Ministerie van Economische Zaken, 2015. Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren. http://wetten.overheid.nl/BWBR0005662/geldigheidsdatum_02-04-2015. Geraadpleegd 27 maart 2015.

8. Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, 2013. Handboek Crisisbesluitvorming.

9. Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij, 1994. Besluit houdende regels betreffende verdachte dieren. http://wetten.overheid.nl/BWBR0006829/geldigheidsdatum_02-04-2015. Geraadpleegd 2 april 2015.

10. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 1997. Besluit houdende regelen betreffende het gebruik van sera en entstoffen (Besluit gebruik sera en entstoffen). http://wetten.overheid.nl/BWBR0009198/geldigheidsdatum_02-04-2015. Geraadpleegd 2 april 2015.

11. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2005. Regeling nr. TRCJZ/2005/1411, houdende regels inzake preventie, bestrijding en monitoring van besmettelijke dierziekten en zoönosen en TSE's (Regeling preventie, bestrijding en monitoring van besmettelijke dierziekten en zoönosen en TSE's).

http://wetten.overheid.nl/BWBR0018397/geldigheidsdatum_02-04-2015. Geraadpleegd 27 maart 2015.

12. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2007. Regeling nr. TRCJZ/2007/3828, houdende tijdelijke maatregelen bij het weren, de preventie en de bestrijding van dierziekten (Regeling tijdelijke maatregelen dierziekten).

13. Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit, 2014. Draaiboek uitvoering dierziektebestrijding AI, KVP/ AVP en MKZ. NVWA Incident- en Crisiscentrum (NVIC). http://www3.vwa.nl/draaiboeken/NVWA%20Draaiboek%20uitvoering%20MKZ%20versie%205%2000.pdf. Geraadpleegd op 27 maart 2015.

14. Raad van de Europese Gemeenschappen, 1989. Richtlijn van de raad inzake veterinaire controles in het intracommunautaire handelsverkeer in het vooruitzicht van de totstandbrenging van de interne markt. Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen L 395/13-22.

15. Raad van de Europese Gemeenschappen, 1990. RICHTLIJN 90/425/EG inzake veterinaire en zoötechnische controles in het intracommunautaire handelsverkeer in bepaalde levende dieren en produkten in het vooruitzicht van de totstandbrenging van de interne markt. Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen L 224/29-41.

16. Raad van de Europese Unie, 2005. RICHTLIJN 2005/94 VAN DE RAAD betreffende communautaire maatregelen ter bestrijding van aviaire influenza en tot intrekking van Richtlijn 92/40/EEG. Publicatieblad van de Europese Unie L 10/16-65.

17. Raad van de Europese Unie, 2009. VERORDENING (EG) Nr. 1099/2009 VAN DE RAAD van 24 september 2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden. Publicatieblad van de Europese Unie L 303/1-30.

18. Wereldorganisatie voor Diergezondheid (OIE), 2014a. Chapter 4.3. Zoning and compartmentalisation. Terrestrial Animal Health Code. http://www.oie.int/index.php?id=169&L=0&htmfile=chapitre_zoning_compartment.htm. Geraadpleegd 2 april 2015.

19. Wereldorganisatie voor Diergezondheid (OIE), 2014b. Chapter 10.4. Infection with avian influenza viruses. Terrestrial Animal Health Code. http://www.oie.int/index.php?id=169&L=0&htmfile=chapitre_avian_influenza_viruses.htm. Geraadpleegd 2 april 2015.

20. Wereldorganisatie voor Diergezondheid, 2014c. Manual of Diagnostic Tests and Vaccines for Terrestrial Animals, Chapter 2.3.4. Avian influenza. http://www.oie.int/fileadmin/Home/eng/Health_standards/tahm/2.03.04_AI.pdf. Geraadpleegd 2 april 2015.

21. Wereldorganisatie voor Diergezondheid (OIE), 2015. OIE-Listed diseases, infections and infestations in force in 2015. http://www.oie.int/animal-health-in-the-world/oie-listed-diseases-2015/. Geraadpleegd 2 april 2015.

Berenschot

Bijlage 2

Uitbraken vogelgriep sinds 2003

Berenschot

Uitbraken vogelgriep sinds 2003

Jaar	LPAI[13]	HPAI[14]
2003	Geen	Grote uitbraak
2004	Geen	Geen
2005	Geen	Geen
2006	Augustus	Geen
2007	Geen	Geen
2008	Geen	Geen
2009	Geen	Geen
2010	Mei	Geen
2011	Maart, mei en september	Geen
2012	Maart en augustus	Geen
2013	Maart, juni, augustus en december	Geen
2014	Maart (twee verschillende)	November[15]

---

[13] Laagpathogene aviaire influenza

[14] Hoogpathogene aviaire influenza

[15] Bron: website OIE en Promed

Bijlage 3

Kaarten van Nederland met gebiedsregelingen

Berenschot

[kaarten]

Berenschot

Bijlage 4

Lijst van geïnterviewde betrokkenen

Berenschot

Lijst met geïnterviewde betrokkenen

Naam	**Functie**	**Organisatie(onderdeel)**
Bert van den Berg	Programmamanager veehouderij	Dierenbescherming
Marcel Boereboom	Voorzitter	Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde
Ruth Bouwstra	Projectleider en senior onderzoeker	Centraal Veterinair Instituut
Janne de Bruijne-de Lege	Coördinerend jurist	Ministerie van Economische Zaken, Directie Wetgeving Juridische Zaken
Christianne Bruschke	Chief Veterinary Officer	Ministerie van Economische Zaken
Hayat Bulahruz	Crisiscoördinator	Ministerie van Economische Zaken, Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
Anton Butijn	Voorzitter	Centrale Organisatie Broedeieren en Kuikens
René van der Burg	Waarnemend directeur	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Jan Dam	Beleidsmedewerker	Ministerie van Economische Zaken, Directie Financieel Economische Zaken
Bob Ent	Senior beleidsadviseur veiligheid	Ministerie van Economische Zaken, Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
Thierry van Es	Woordvoerder staatssecretaris	Ministerie van Economische Zaken, Directie Communicatie
Alf-Eckbert Füssel	Plaatsvervangend hoofd afdeling Diergezondheid	Directoraat-Generaal Gezondheid en consumentenbescherming, Europese Commissie
Nigel Gibbens	Chief Veterinary Officer	Verenigd Koninkrijk
Bernard van Goethem	Directeur veterinaire en internationale zaken	Directoraat-Generaal Gezondheid en consumentenbescherming, Europese

		Commissie
Marcelo Goosens	MT-lid	Ministerie van Economische Zaken, Directie Wetgeving Juridische Zaken
Hennie de Haan	Voorzitter	AVINED
Clara Hagen	Secretaris	Algemene Nederlandse Vereniging van Eierhandelaren
Marc Hameleers	Regioambassadeur	Ministerie van Economische Zaken, Regioambassadeur
Wil van der Heijden	Directeur	Coöperatie Dep./ BMC Moerdijk
Hans Hoogeveen	Directeur-Generaal	Ministerie van Economische Zaken, Directoraat Generaal Agro en Natuur
Eric Hubers	Vakgroepvoorzitter	Limburgse Land- en Tuinbouwbond
Fraukje Idzenga	Crisiscoördinator	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Marijke de Jong	Hoofd team Beleid, Dier en Maatschappij	Dierenbescherming
Joost Koomen	Hoofd DCC	Ministerie van Economische Zaken, Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
Hans Kruuk	Crisiscoördinator	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Piet van de Lindeloof	Teammanager Crisis Regie Bureau	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Bert Mackaay	Adviseur nieuwe media	Ministerie van Economische Zaken, Directie Communicatie
Frits Mandersloot	Manager sectoren	Land en Tuinbouw Organisatie Nederland
Wim Pelgrim	Beleidsmedewerker	Ministerie van Economische Zaken, Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn
Maria Pittman	Veterinair beleidsmedewerker	Directoraat-Generaal Gezondheid en consumentenbescherming, Europese

Berenschot

		Commissie
Heleen Prinsen	Beleidsadviseur Diergezondheid	Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie
Carolien Spaans	Politiek adviseur	Ministerie van Economische Zaken, Bureau Bestuursraad
Dietrich Rassow	Hoofd afdeling voor Europese handel, internationale zaken en crisisbeheersing	Federaal ministerie voor Voedsel en Landbouw, Duitsland
Arco van der Spek	Hoofd NVWA Incident- en Crisiscentrum	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Alex Spieker	Integrale Keten Beheersing Pluimveeservice bedrijven	AVINED
Arjan Stegeman	Hoogleraar Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren	Faculteit Diergeneeskunde, UvU/ Deskundigen groep
Peter Vesseur	Directeur	Nederlandse Pluimveeverwerkende Industrie
Joep van de Waarenburg	Eigenaar	Pluimveeservicebedrijf Den Ouden
Stephanie Wiessenhaan	Beleidscoördinator	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Berenschot

Bijlage 5

Aanwezigen evaluatiebijeenkomsten 21 en 22 april 2015

Berenschot

Aanwezigen evaluatiebijeenkomst inhoudelijke aspecten vogelgriepcrisis

20 april 2015

Naam	**Functie**	**Organisatie(onderdeel)**
Michaël Bentvelsen	Senior Beleidsadviseur	Unie van Waterschappen
Nina Berendsen	Beleidsadviseur Diergezondheid	Ministerie van Economische Zaken, Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn
Marcel Boereboom	Voorzitter	Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde
Ruth Bouwstra	Projectleider en senior onderzoeker	Centraal Veterinair Instituut
Christianne Bruschke	Chief Veterinary Officer	Ministerie van Economische Zaken
Geri Glastra	Secretaris	Kleindier Liefhebbers Nederland
Laurens Hoedemaker	Directeur	Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging
Gerrit Hofstra	Beleidsmedewerker wet- en regelgeving levende dieren en planten	Dibevo
Esther Jellema	Beleidsmedewerker	Vee en Logistiek Nederland
Marijke de Jong	Hoofd team Beleid, Dier en Maatschappij	Dierenbescherming
Joost Koomen	Hoofd DCC	Ministerie van Economische Zaken, Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
Piet van den Lindenloof	Teammanager Crisis Regie Bureau	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Wim Pelgrim	Beleidsmedewerker	Ministerie van Economische Zaken, Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn
Heleen Prinsen	Beleidsadviseur Diergezondheid	Land en Tuinbouw Organisatie
Arco van der Spek	Hoofd NVWA Incident- en Crisiscentrum	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Alex Spieker	Integrale Keten Beheersing Pluimveeservice bedrijven	AVINED

Arjan Stegeman	Hoogleraar Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren	Deskundigenoverleg

Berenschot

Aanwezigen evaluatiebijeenkomst procesaspecten vogelgriep crisis 21 april 2015

Naam	Functie	Organisatie(onderdeel)
Bob Ent	Senior beleidsadviseur veiligheid	Ministerie van Economische Zaken, Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
Thierry van Es	Woordvoerder staatssecretaris	Ministerie van Economische Zaken, Directie Communicatie
Marc Hameleers	Regioambassadeur	Ministerie van Economische Zaken, Regioambassadeur
Lydia Kooijman	Crisis Beleidsadviseur	Ministerie van Economische Zaken, Directie Bedrijfsvoering
Joost Koomen	Hoofd DCC	Ministerie van Economische Zaken, Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
Hans Kruuk	Crisiscoördinator	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Piet van den Lindenloof	Teammanager Crisis Regie Bureau	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Bert Mackaay	Adviseur nieuwe media	Ministerie van Economische Zaken, Directie Communicatie
Wim Pelgrim	Beleidsmedewerker	Ministerie van Economische Zaken, Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn
Carolien Spaans	Politiek adviseur	Ministerie van Economische Zaken, Bureau Bestuursraad

Berenschot

Bijlage 6

Bronnen

Berenschot

Bronnen

Begeleidend schrijven handreiking maatregelen van het LOCC,17 november 2014

Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza 2.0, september 2013

Beschrijving Q&A procedure, 8 december 2014

Brief aan Berenschot van Centrale Organisatie voor de Vleessector betreffende evaluatie bestrijding vogelgriep 2014, 20 maart 2015

Brief aan Berenschot van Darlingii betreffende evaluatie bestrijding vogelgriep 2014, 20 maart 2015

Brief aan Berenschot van Kleindier Liefhebbers Nederland betreffende bestrijding vogelgriep 2014, 17 maart 2015

Brief aan Berenschot van KNMvD betreffende Evaluatie bestrijding vogelgriep 2014, 19 maart 2015

Brief aan Berenschot van De Nederlandse Belangenvereniging van Hobbydierhouders betreffende evaluatie bestrijding vogelgriep 2014, 21 maart 2015

Brief aan Berenschot van de Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer betreffende evaluatie vogelgriep 2014, 20 maart 2015

Brief aan Berenschot van Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren betreffende evaluatie bestrijding vogelgriep 2014, 18 maart 2015

Brief aan Berenschot van Nederlandse Werkgroep Hobbymatig gehouden Pluimvee en Parkvogels betreffende evaluatie vogelgriep, 23 maart 2015

Brief aan Berenschot van Nederlandse Zuivel Organisatie betreffende evaluatie vogelgriep, 20 maart 2015

Brief aan Berenschot van NEPLUVI betreffende evaluatie van de aanpak van de H5N8 uitbraken in 2014, 12 maart 2015

Brief aan Berenschot van Unie van Waterschappen betreffende evaluatie vogelgriep, 12 maart 2015

Brief aan Sociale Minister van Middenstand, Zelfstandigen, KMO'S, Landbouw en Maatschappelijke Integratie met betrekking tot Handelsverkeer en transport van Pluimvee tussen Nederland en België, 3 december 2014

Brief aan internationale Europese landen met betrekking tot Update on Avian Influenza outbreak in the Netherlands, 3 december 2014

Brief aan Staatsecretaris Dijksma aangaande vogelgriep - procedures rond vangen en ringen van wilde vogels voor wetenschappelijk onderzoek tijdens vogelgriepuitbraken, dringende noodzaak onderzoek trekroutes, 8 december 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande uitbraak van vogelgriep in Hekendorp, 16 november 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande stand van zaken vogelgriep Hekendorp, 18 november 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande vogelgriep in Ter Aar, 20 november 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande vogelgriep, 21 november 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande stand van zaken vogelgriep, 22 november 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande regionale aanpak uitbraak vogelgriep, 23 november 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande stand van zaken vogelgriep, 24 november 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande oplossing slachtcapaciteit, 25 november 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande regeling broederijen en vermeerderaars, 26 november 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande stand van zaken vogelgriep, 30 november 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande stand van zaken vogelgriep, 1 december 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande aanpassingen maatregelen vogelgriep, 2 december 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande stand van zaken vogelgriep, 5 december 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande gevolgen van de vogelgriep en de wijze waarop het kabinet deze bestrijdt (n.a.v. regeling van werkzaamheden van 18 november 2014), 9 december 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande nadere aanpassing maatregelen vogelgriep, 14 december 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande stand van zaken vogelgriep, 16 december 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande de stand van zaken vogelgriep, 19 december 2014

Brief aan Tweede Kamer aangaande Opheffing maatregelen naar aanleiding van uitbraak vogelgriep, 21 januari 2015

Brief aan Tweede Kamer aangaande opheffen ophokplicht, 6 februari 2015

Brief aan Tweede Kamer aangaande evaluatie bestrijdingsmaatregelen vogelgriepuitbraken H5N8, 13 april 2015

Commission implementing decision, bericht van Europese commissie over uitbraak vogelgriep in Italië, 16 december 2014

Consignatierapport, 20 november 2014

Contactgegevens DBT-leden, 15 november 2014 -

Coostorapportage, 16 november 2014

Crisismonitor Vogelgriep, 23 november 2014 – 15 december 2014

DBT-verslagen, 15 november 2014 – 29 januari 2015

Deskundigengroep verslag, 16 november 2014 – 16 januari 2015

Diagnostische resultaten monsters Hekendorp ingestuurd door GD, 16 november 2014

Diervriendelijker aanpak vogelgriep, Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, 10 februari 2015

European Centre for Disease Prevention and Control. Rapid Risk Assessment Outbreak of highly pathogenic avian influenza A(H5N8) in Germany, 13 November 2014.

European Food Safety Authority, 2014. Highly pathogenic avian influenza A subtype H5N8. EFSA Journal 2014;12(12):3941, 32 pp. doi:10.2903/j.efsa.2014.3941

EU Regelgeving: Richtlijn 2005/94/EG

Eindrapportage dierenwelzijnscommissie, 9 maart 2015

Factsheet aantallen bedrijven/pluimvee, 16 november 2014

H5N8 in Nederland in 2014. Een epidemiologische analyse van de uitbraken. Faculteit Diergeneeskunde, Utrecht / CVI, Lelystad. 24 december 2014

Handboek Crisisbesluitvorming, Ministerie van Economische Zaken Landbouw en Innovatie, november 2014

Handleiding voor vervoerders

Hulpdiensten hygiëneprotocol betreden veebedrijven en locaties, november 2014

Hygiëneprotocol toezichthouders en handhavers, mei 2014

Inbreng afbouw maatregelen van DAD voor DBT, 8 januari 2015

Intern protocol RWS-ON bij vondst kadaver van een vogel, 2 mei 2006

Inventarisatie schade broederijen, 9 december 2014

Kaartmateriaal toezichts- en beschermingsgebieden, regionalisering, 15 november 2014 – 22 december 2015

LEI-waardetabellen, 10 december 2014

Luchtmeetplan HPAI, december 2014

Maatregelen regionalisering in niet-juridische taal, 23 november 2014

Memo betreffende evaluatiepunten uitbraak vogelgriep (HPAI) 2014, Cumela, 18 maart 2015

Nadere uitwerking scenario 2 (escalatie scenario) LOCC, 2 december 2014

Nota afbouw maatregelen vogelgriep, 9 december 2014

Nota afbouw maatregelen vogelgriep, 8 januari 2015

Nota afbouw maatregelen vogelgriep, 19 januari 2015

Nota biociden gebruik, 4 december 2014

Nota Uitvoering TiS broedeieren en eendagskuikens AI 2014 RVO.NL, 10 december 2014

Notitie Bijdrage evaluatie maatregelen betreffende de vogelgriep uitbraak H5N8 in het najaar van 2015, Vogeltrekstation KNAW/NIOO, Nederlandse Ringersvereniging, 20 maart 2015

Notitie evaluatie AI, Vee en Logistiek, 18 maart 2015

Notitie Evaluatie uitbraak HPAI 2014, AVINED, 20 maart 2015

Notitie input LTO voor evaluatie van vogelgriep, LTO, 19 maart 2015

Notitie inbreng Koninklijke Jagersvereniging inzake evaluatie Vogelgriep (AI) 2014, 20 maart 2014

NVWA Dagjournaal, 20 november 2014 – 2 december 2014

NVWA Verslag interne evaluatie uitbraak HPAI 2014, 16 april 2015

Onderbouwing schadevergoeding broederijen en broedeiproducenten, 9 december 2014

Overzicht keuringsstations RVO.NL, 23 november 2014

Overzicht ontheffingen, 22 november 2014

Persberichten EZ aangaande vogelgriep, 15 november 2014 – 8 februari 2015

Programma van eisen voor RCC locatie, 14 november 2014

Rapid Risk Assessment, Outbreak of highly pathogenic avian influenza A(H5N8) in Germany -

Regeling standstill in verband met hoogpathogene vogelgriep, 16 november 2014

Regeling instelling beschermings- en toezichtsgebied, 16 november 2014

Regeling maatregelen bestrijding vogelgriep 2014, 18 november 2014

Regeling instelling gebieden bestrijding vogelgriep Ter Aar 2014, 20 november 2014

Regeling instelling gebieden bestrijding vogelgriep Kamperveen 2014, 21 november 2014

Regeling wijziging maatregelen regio's bestrijding vogelgriep 2014, 25 november 2014

Regeling broederijen en vermeerderingsbedrijven, 26 november 2014

Regeling landelijke maatregelen vogelgriep 2014, 14 december 2014

Samenvatting aanvragen arbeidstijdverkorting, 26 november 2014

Stroomschema Q&A's, 18 november 2014 – 25 november 2014

Tijdelijke regeling houdende maatregelen in verband met de uitbraak van aviaire influenza in Hekendorp, 15 november 2014

Tijdelijke regeling standstill hoogpathogene aviaire influenza 2014 – II, 20 november 2014

Vademecum Zoönose, 2014

Vergoedingsregeling opschaling bij crises, 20 februari 2006, 18 december 2009, december 2014

Verslag Inloopmoment vogelgriep,19 november 2014

Verslag Basisoverleg, 17 november 2014

Verslag bijeenkomst Staatssecretaris en agrarische ondernemers in Kamperveen, 22 november 2014

Verslag Overleg ministerie EZ / Ringersvereniging (RV) / Vogeltrekstation (VT), 18 februari 2015

Verslagen deskundigenoverleg, 16 november 2014 – 16 januari 2015

Verzendlijst handelingsperspectieven en hygiëneprotocol, 17 november 2014

Voorstel aanpassing van regionalisering, 11 december 2014

Voorstel afbouwregelingen, 9 december 2014

Voorstel maatregelen bij nieuwe uitbraak AI, 12 december 2014

Vragen naar aanleiding van het basisoverleg, 17 november 2014

Vragen over versoepeling regelgeving 72 uur standstill HPAI voorbereid voor het DBT, 17 november 2014

Waardetabellen Scharrel leghennen, vleeskuikens, vleeskuikenouderdieren, kalkoenen, eendenvlees, ruien van leghennen en veleeskuikenouderdieren, scharrel leghennen binnen en buiten, Injectie-entingen (opfok)leghennen, januari 2014 – november 2014

Weekrapportage dierenwelzijnscommissie, 1 december 2014

Berenschot

Bijlage 7

Afkortingenlijst

Berenschot

Afkortingenlijst

AI	Aviaire Influenza
ANEVEI	Algemene Nederlandse Vereniging van Eierhandelaren
BBR	Bureau Bestuursraad
BOA	Buitengewoon opsporingsambtenaar
BT gebied	Het gebied dat bestaat uit het beschermings- en toezicht gebied rondom een besmet bedrijf
CVI	Centraal Veterinair Instituut
CVO	Chief Veterinary Officer
DAD	Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn
DAT	Departementaal Adviesteam
DB	Directie Bedrijfsvoering
DBT	Departementaal Beleidsteam
DCC	Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
DC	Directie Communicatie
DGF	Diergezondheidsfonds
DICTU	Dienst ICT Uitvoering
EC	Europese Commissie
ECDC	European Centre for Disease Prevention and Control
EFSA	European Food Safety Authority
ETM	Energie, Telecom & Mededinging
EU	Europese Unie
EZ	Ministerie van Economische Zaken
FEZ	Directie Financieel Economische Zaken
GD	Gezondheidsdienst voor Dieren
GGD	Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst

GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
H5N8	Hoog pathogene Aviaire Influenza type H5N8
(HP)AI	(Hoog pathogene) Aviaire Influenza
IenM	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
ILT	Inspectie Leefomgeving en Transport
IPO	Interprovinciaal overleg
KMAR	Koninklijke Marechaussee
KNMvD	Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde
LLTB	Limburgse Land- en Tuinbouwbond
LOCC	Landelijk Operationeel Coördinatie Centrum
(LP)AI	(Laag pathogene) Aviaire Influenza
LTO	Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland
MKZ	Mond- en klauwzeer
NCC	Nationaal CrisisCentrum
NCTV	Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
NEPLUVI	Vereniging van de Nederlandse Pluimveeverwerkende Industrie
NOP	Nederlandse Organisatie van Pluimveehouders
NPV	Nederlandse Pluimveehouders Vakbond
NVIC	VWA Incident & crisiscentrum
NVWA	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
OIE	World Organisation for Animal Health
PCR	Polymerase chain reaction (polymerasekettingreactie)
Q&A	Vraag en antwoord
RDW	Rijksdienst Wegverkeer
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
R&O	Reiniging en ontsmetting
RVO.NL	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
RWS	Rijkswaterstaat

SG	Secretaris-Generaal
SPF-eieren	Specifieke pathogenen vrije eieren
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TUO	Technisch Uitvoeringsoverleg
UBN	Uniek Bedrijfsnummer
UvW	Unie van Waterschappen
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VR	Veiligheidsregio
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WJZ	Directie Wetgeving en Juridische Zaken
WUR	Wageningen University and Research centre
ZLTO	Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie

Berenschot